

КОРНІЄНКО В. О., ПОХИЛО І.Д.
(Вінницький національний технічний університет)

ОПТИМАЛЬНІСТЬ РІШЕННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

Проаналізовано розуміння ефективності у політиці, як результативність здійснення політичної влади, ступінь всебічного виконання нею своїх функцій у політичній системі та в суспільстві, риса політичних дій, рішень і поведінки, що відображає ступінь того, наскільки ці дії приводять до бажаних наслідків.

Ключові слова: політичний лідер, ефективність, управлінські рішення

Перед тим, як розглянути процес і умови прийняття управлінських рішень, які вважаються критерієм ефективної діяльності лідера, ми хочемо зупинитися на діяльності як умові життя усєї соціальної системи, так і особи, індивіда як її складової.

Розглядаючи діяльність як специфічну форму активного відношення до оточуючого світу, зміст якої складає цілеспрямовану зміну та перебудову суспільства в інтересах людей, важливо підкреслити, що діяльність у людському суспільстві визначається історично відпрацьованими соціокультурними програмами.

Можна сказати, що діяльність – це форма активності, перегляду і удосконалення програм, які являються її основою, направлених до необмеженого перепрограмування і за своєю природою необмежена якимись зовнішніми причинами. У цьому розумінні діяльність – принципово відкрита система, яка здатна до безмежного саморозвитку у межах універсуму, який її обіймає. Можливості людської діяльності обмежені, історично кінцеві і відносні. Але “людина сама створює стимули, які визначають її реакції, і використовує їх, як засоби для опанування процесами власної поведінки. Людина сама визначає свою поведінку за допомогою створених стимулів-засобів”[1,с.14].

Діяльність, не виключаючи, звичайно, доцільності, передбачає можливість вільного цілеспрямування. Для діяльності, як вільного цілеспрямування, на відміну від доцільної поведінки, немає у цьому відношенні ніяких непереборних обмежень.

Обмеженість, що ґрунтується на підвалинах людської діяльності, принципово відрізняється від обмеженості програм поведінки тварин.

Усяка діяльність приводиться у рух ціллю: поки не існує цілі – не існує діяльності, з'являється ціль - з'являється діяльнісний процес. Другою важливою рисою є її попередня продуманість. Після того, як ціль поставлена, людина аналізує ситуацію, в якій їй належить діяти, обирає способи і засоби досягнення мети, визначає послідовність своїх майбутніх дій. Так

створюється ідеальна схема діяльності, яка визначається, з одного боку, ціллю, з другого – ситуацією, в якій знаходиться діяч, та умовами, у яких йому доводиться діяти. При відпрацюванні цієї схеми, діяч спирається на своє знання ситуації, на знання можливих засобів досягнення цілі. Він спирається на свою здібність до міркування – на розум, логіку, продумує порядок своїх дій та передбачає їх можливі наслідки. Коли йде мова про діяльність, часто підкреслюють її усвідомленість, тобто, що вона здійснюється за участю свідомості. Але ми, у даному випадку, маємо на увазі дещо більше: не просто усвідомленість, а планування та передбачення можливого результату, наявність логічної схеми.

Усяка діяльність характеризується певною структурою, тобто специфічним набором дій та послідовністю їх здійснення. Послідовність дій та їх характер у значній мірі залежать від умов діяльності: в різних умовах досягнення однієї і тієї ж мети може складатися з різних дій. Тому набір окремих дій стає діяльністю тільки у тому випадку, якщо ці дії підпорядковуються одній цілі, яка надає їм значення в очах діяча.

Ще однією важливою рисою діяльності, на яку рідко звертають увагу, є її безособовий характер. Діяльність безособова у тому розумінні, що вона не залежить від того, хто власне її здійснює. Послідовність операцій та використані засоби детермінуються ціллю та об'єктивними умовами діяльності, а не особливостями суб'єкта. Крім того, слід мати на увазі, що у структуру діяльності, поряд з діями суб'єкта, включені ще й об'єктивні природні процеси.

Своє завершення діяльність знаходить у результаті. Його не завжди відрізняють від цілі, хоча і зрозуміло, що ціль і результат – різні речі. Діяльність являє собою єдність двох сторін – внутрішньої та зовнішньої. Ціль, аналіз умов, схема діяльності, вибір засобів – все це належить до ідеальної сторони діяльності. Фізична активність суб'єкта, взаємодія засобів з об'єктом або предметом діяльності, об'єктивні процеси, що входять у діяльність, результат – все це утворює зовнішню сторону діяльності. Мета діяльності та її результат знаходяться у різних площинах, тому не можуть бути тотожними. На цей момент часто не звертають увагу, визначаючи діяльність як “доцільну” активність. Однак “доцільна” значить, що вона призводить “до цілі”. Тому можна вирішити, що усяка діяльність має успіх, тобто приводить до цілі. Але добре відомо, що наша діяльність буває безуспішною або призводить до результатів, які нами аж ніяк не передбачалися. Отже, про діяльність краще говорити як про “доцільну” активність: вона завжди спрямована на досягнення деякої цілі, хоча далеко не завжди приводить до неї.

Якщо кінцевий результат (один із результатів) діяльності співпадає (в деякій мірі) з метою, яка була поставлена, то таку діяльність можна називати раціональною; якщо результат діяльності не співпав з метою – діяльність можна назвати нераціональною. Співпадання результату з метою свідчить про те, що наш аналіз ситуації та відпрацьована схема досягнення цілі є істинними. Якщо поставлена ціль у принципі може бути досягнута, то це

означає, що реально існує шлях, а саме: послідовність дій, набір засобів, об'єктивні процеси – який приводить до наміченої мети. Досягнення цілі свідчить про те, що наша ідеальна схема діяльності є адекватним відображенням одного з можливих шляхів, які ведуть до мети.

Таким чином, говорячи про діяльність, ми будемо мати на увазі її цілеспрямованість, наявність попередньої ідеальної схеми, її складну структуру та безособовий характер, її здатність бути раціональною або нераціональною.

Поведінка людини ситуаційна, вона представляє собою реакцію на ситуацію. Звичайно, і діяльність в певній мірі залежить від ситуації, однак діяльність спроможна підпорядковувати собі ситуацію, перебудовувати її, або вона спрямовується цілком та організується у відповідності до неї.

В системі понять політичної теорії є необхідність врахувати якісну багатоманітність діяльності, сполучення у ній різних форм, типів і напрямків. Дії соціальної спільноти можуть бути реакцією на зовнішні, сторонні її інтересам стимули, або можуть розгортатися під впливом внутрішніх мотивів, які відповідають її суттєвим інтересам.

У діалектиці соціальної діяльності, у механізмі розвитку її активних видів важливу роль відіграє політика. Для політичного процесу особливо важливим є поступальність розвитку, з'явлення нової якості не тільки як іншої, але й як прогресивно нової, оскільки розвиток можливий і як регрес, хоча це може бути зрозумілим у філософському сенсі, як необхідність для нормального розвитку суспільства, являючи собою і спадаючу і зростаючу лінії.

Політичний розвиток має дві сторони: він розглядається як розвиток політичних відносин, їх удосконалення, вступ до їх структури все нових і нових інтересів, які мають політичний зміст, і розвиток самої політичної діяльності, її організаційних форм, системи демократії, і в першу чергу інститутів політичної системи.

Політичний розвиток входить до потенціалу політичної організації суспільства і до її головного виду – політичної діяльності. Політична діяльність має певну автономність, у розуміння автономності, якою наділяється суб'єктивний фактор політичної діяльності, рівень культури, компетентності, професіоналізму, що й обумовлює її ефективність. Найбільш складним вбачається вихід з ідеєю політичного розвитку на конкретну діяльність, на процес політичної організації, на прийняття політичних рішень, їх реалізацією.

В самому загальному розумінні діяльність визначають, як специфічну людську форму активності, яка направлена на досягнення поставленої мети.

Вихід діяльності у політичну сферу викликає якісні перетворення в політиці, створює можливості для її активізації. В основі цього процесу знаходиться взаємозв'язок феноменів політики, їх активності з такими властивостями соціальної діяльності, як організація, управління, цілісність, цілеспрямованість, свідомість.

У самостійних системах (а соціальні системи є саме такими) чітко виявляється органічний зв'язок якості активності та управління. Активність виявляється у взаємодії із зовнішнім середовищем, виборністю, самостійністю. Існує беззаперечна відповідність між рівнем активності та рівнем організації системи. Відображення умов існування соціальної групи, пізнання специфічних інтересів різних категорій людей, їх співвідношення з інтересами суспільства – найважливіші риси соціально-активної діяльності. Саме у сфері політики діяльність певного суб'єкта набуває тих якостей, які роблять її власне активною.

Для того, щоб політична діяльність була спроможна виконувати роль найважливішого стимулятора соціальної діяльності, вона повинна бути активною та цілеспрямованою. Сама по собі політика лише дає можливість для активізації, яка реалізується у тому випадку, коли соціальна група або індивід, організація будуть поводити себе як суб'єкти, а не як об'єкти діяльності іншої соціальної групи або організації.

Політична діяльність, як соціально-історичний феномен, неоднорідна, між її полюсами – політичною пасивністю (підпорядкуванням інтересам іншої соціальної групи) та політичною активністю (самостійною діяльністю партії, соціальної групи у політиці, цілеспрямованому проведенні та захисті власних інтересів і цілей) лежить цілий спектр різноманітних видів і типів політичної діяльності.

Деякі види політичної діяльності пов'язані не з активною зміною та оновленням соціальних систем, а з підтриманням досягнутого рівня у їх розвитку, нормального функціонування державного апарату. Сюди входить діяльність службовців державного апарату, більшість політичних дій представників еліти, що має владу, політичного лідера і політичних партій. Виходячи із власного розуміння інтересів своєї соціальної групи, партії, вони сприяють збереженню систем, відносин, що їх задовольняють, або в незначній мірі модифікують її.

З іншого боку – позитивне ставлення до змін може бути не тільки активним, коли вони розглядаються як необхідні і бажані, але пасивними, якщо зміни відбуваються ніби самі по собі, без активних та цілеспрямованих зусиль суб'єкта. Політична поведінка може бути не тільки активною і пасивною, але й дискретною і безперервною, інституціональною і неінституціональною.

Носієм певного типу політичної активності може виступати певний прошарок або група. Пасивність і активність його представників у політиці, в крайньому випадку, відтворює той потенціал, яким той чи інший суб'єкт володіє. Становлення політичної активності суб'єкта політики співпадає з формуванням його історичної, соціальної самостійності. Органічне поєднання політики і влади робить політичну діяльність потужним фактором впливу на політичне життя суспільства.

В політичному процесі постійно присутні два компоненти – об'єктивні умови його плину та суб'єктивні можливості його реалізації. Останні завжди залежать від особистісно-орієнтованої позиції у політиці, яку проводить той

чи інший політичний лідер, і від того, якими технологіями забезпечений сам феномен політичного лідерства. „ Якщо звести політику до її основи, до того, що є найбільш явним для громадян – відмічає відомий французький політолог Ж.Блондель,- то цією основою є загальнонаціональні політичні лідери, як вітчизняні так і іноземні. Вони є найбільш універсальними, найбільш визнаними, такими, що викликають загальний інтерес, як основний елемент політичного життя”[2, с. 32]. І дійсно, сучасна політична практика реанімує до життя найбільш неординарних лідерів. Світова практика свідчить про те, що по мірі ускладнення політики неухильно посилюється і активізується її особистісна природа, роль і відповідальність політичної еліти і політичних лідерів, їх особистісних властивостей в прийнятті відповідальних і політичних рішень. Сама особа лідера виступає як дещо унікальне в політичному процесі, а в більшості випадків є єдиним засобом прийняття ефективного рішення за допомогою феноменального впливу на характер та напрямок політичного процесу.

Виходячи з положення, якщо політичний лідер є суб'єктом політики, то він може здійснювати вплив на життя суспільства, користуючись своїм лідируючим положенням. Тут ми можемо відмітити, якщо діяльність лідера має легітимний характер, то він може для досягнення своєї мети використовувати і державну владу. Ми підійшли до тієї межі, де виникла необхідність з'ясувати, що ми розуміємо під “владою”, і як вона може впливати на ефективність діяльності лідера.

Виходячи з поняття, що “політика” означає прагнення до участі у владі, у крайньому випадку до створення впливу на розподіл влади, чи то на міждержавному рівні, або між групами людей, то політичний лідер і є головним чинником політики і політичного процесу. Тому він хоче обіймати владу. У “Словнику сучасної західної соціології” влада визначається як спроможність окремої особи, групи осіб, організації або партії, держави нав'язувати свою волю іншим учасникам соціальної взаємодії, управляти їх діями примусовими засобами [3, с.138].

Англійській політолог Дж. Томпсон стверджує, що аналіз феномену влади передбачає вивчення взаємодії між самою дією, інститутами та соціальною структурою, бо ті чи інші аспекти влади проявляються на кожному з цих рівнів. На рівні дії – це спроможність суб'єкта влади діяти згідно власних інтересів та цілей, втручатися у хід подій та змінювати його. На інституціональному рівні влада означає здібності надавати повноваження тим чи іншим групам людей або інститутам приймати рішення та здійснювати його на практиці. А у свою чергу межі цієї конституціональної влади обмежуються соціальною структурою. Якщо згодитись з даним положенням повністю, то ми будемо досліджувати не феномен лідерства та оптимальність його рішень, а феномен влади на даних рівнях. Тут треба взяти до уваги владу на рівні дії, діяльності. Політичний лідер є активним учасником, майже головним учасником політичної діяльності. У нього є всі можливості нав'язувати власну волю всім учасникам політичної взаємодії,

втручатися своїм рішенням у політичні і не тільки політичні події та змінювати їх на свою користь. Але це тільки при певних умовах.

Польський політолог Єжи Вятр відзначає, що “Влада — це спроможність наказувати в умовах, коли той, кому наказують, повинен підкорятися”[4,с.157].

Причому він вважає, що державна влада не тотожна політичній владі. “Під державною владою ми розуміємо тільки владу, яка здійснюється спеціальним, відособленим апаратом”[4,с.164].

Треба розглянути саму природу влади. Соціальна влада — це здатність до дії у суспільстві, і тому вона може бути визначена як дія, яка може відбуватися у даному соціумі. Соціальну владу мають ті, хто користується правом за своїм розсудом управляти соціальною діяльністю, тобто ті, хто наділений свободою дій у використанні установленого порядку. Володіння владою — це володіння правом свободи дії: отримати владу — означає заволодіти таким правом; загубити владу — означає втрату його. Отримання або втрата подібного права, за своєю суттю, впливає на здатність людини діяти через групи інших людей.

Для того щоб володіти владою, та чи інша особа має бути відома як володар влади. Таке знання, яке робить можливою свободу дій цієї особи, є не лише індикатором влади, якою він наділений, а самим втіленням цієї влади: здатність діючої особи генерувати дію закладену у відповідній структурі знань.

Соціальна влада — це не продукт індивідуальних переконань, а характерна ознака групи взаємодіючих індивідів, їх загальна спроможність до дії; вона існує як розподілення знань, які вони несуть у собі, і які вони підтримують.

Влада міститься у суспільстві в цілому. Однак право на її використання за своїм власним розсудом, звичайно, розподіляється більш селективно. Структура влади або розподіл влади, з нашої точки зору, фактично є розподілом власне цього права. Коли говорять, що одна особа має більше влади, ніж інша, це означає, що вона має більшу свободу дій.

Влада індивіда, який володіє нею, фактично залежить від здібності до дії інших. Іноді він володіє владою лише у певному розумінні, оскільки вона вміщується у соціальному контексті і знаходиться поза її володарем. Влада, за нашим розумінням, належить тим індивідам, які володіють нею.

У тих випадках, коли влада здійснюється при активній підтримці підлеглих, впорядкування і організація, що передує дії, відіграє набагато меншу роль, оскільки ретельні підлегли весь час будуть пам’ятати про цілі володаря влади та імпровізувати, творчо адаптувати свої дії для того, щоб сприяти досягненню його намірів. Однак така думка була б помилковою. Творча, новаторська колективна діяльність скоріш за все надається поза організацією і поза установленим порядком.

Влада переважно, якщо не абсолютно, втілюється або спирається на установлений порядок та організовані дії. Але право на дію за своїм власним

розсудом у використанні цього порядку і організації означає володіння владою.

Отож, особа обіймає владу у тій мірі, в якій установлені порядки піддаються її керівництву.

Владою може бути наділена і колективно діюча особа, яка заміщує індивіда, як володаря влади. Також колективною особою може бути еліта, що має владу. Еліта як і індивід, формує свої судження і приймає рішення. Проте її не можна ототожнювати ні з одним індивідумом, який входить до її складу. Тут є різниця у методах вирішення проблеми, адже є різниця між індивідом і особою, що діє колективно, при схожості завдань.

Як було сказано вище, приймаючи участь в політиці, особа хоче завоювати владу. Політичний лідер, який є суб'єктом політики, прагне до посідання влади, тобто він буде мати можливість впливати на об'єкт політики. Він прагне “до влади: або до влади як засобу, який підкоряється іншим цілям (ідеальним чи егоїстичним), або до влади “заради неї самої”, щоб насолоджуватися відчуттям престижу, яке вона дає”[5,с.646].

Характерною і домінуючою рисою політичних лідерів є владолюбство, оскільки, як правило люди, що викликають радикальні соціальні зміни, — це ті особи, які дуже їх бажать і прагнуть їх здійснити, що неможливо без володіння владою.

Сутність феномену лідерства полягає у відносинах домінування і підпорядкування, впливу і наслідків. Вплив — це дуже важливий чинник мобілізації “своєї” спільноти на боротьбу за захист власних інтересів. Використовуючи його, політичний лідер може перетворити спільноту в політичний суб'єкт, який буде мати можливість впливати на політичні процеси.

Тут можна розглянути ті процеси, завдяки яким делегується влада. Особа, наділена владою, може делегувати управління іншій у тому вигляді, у якому вона здійснювала контроль. Він може довести до загальної свідомості те, що її повноваження віддані, таким чином її передати. Це один з шляхів делегування права на використання влади за власним розсудом.

Як ми вже з'ясували, сутністю лідерства є влада, а прояв лідерства відбувається через рольову функцію особи, що заснована на якостях, що їй належать. Тому бажання обіймати владу постає у двох основних формах: першою є аспікативна, тобто притаманна не всім, а тільки лідерам; другою — імплікативна, яка властива тим, хто йде разом, поруч з лідером, очікуючи, що в разі його перемоги, перемоги його групи, і їм дістанеться частка влади.

Таким чином, можна зазначити, що головною метою діяльності політичного лідера є завоювання влади, яку йому віддає власний електорат за певні обіцянки, привілеї та інше. З одного боку лідер отримує владу, тобто має право на владу, яку йому надають і закон і довіра. З іншого — влада надає йому багаті можливості встановлювати ті закони, які йому необхідні, для досягнення власної мети.

Але не все так просто, справа в тому, що лідер діє у середині системи, тому на нього справляє тиск сама система. Держава є представником

соціальної цілісності системи, вона є і представником панівних прошарків суспільства. Лідер знаходиться на верхівці цієї шаблони, всі нижчі шаблони справляють на нього такий же тиск, який він справляє на них. Але органічний зв'язок з владою робить політичну діяльність лідера потужним фактором управління. Власне політична діяльність головного суб'єкта політики виявляє нові закономірності, проблеми, тенденції, які і необхідно відобразити у діяльності усєї системи управління, що править за важливіший критерій при визначенні ефективності цієї системи.

Саму політичну діяльність визначають наступні характеристики: єдність суб'єктивної спрямованості (політичної цілі) та об'єктивного значення (тієї чи іншого ступеня впливу на політичні відносини та політичну владу), усвідомлення зв'язку власних та загальних інтересів групи, прошарку, партії (тобто суб'єкту) в ході їх взаємодії; керівництво з боку політичних організацій, що висловлюють загальні інтереси; зосередження діяльності соціальної групи, особи або організації на самому головному — отриманні державної влади.

Ми беремо за основний принцип положення, що лідер є керівником, основним чинником управлінського процесу. Вважається, що політика — це не тільки прийняття участі у розподілі влади, політика — це ще й різновид діяльності, яка зв'язана з участю соціальних груп, партій, рухів, окремих осіб у справах суспільства і держави. Політика обіймає декілька сфер: а) державне управління; б) партійний вплив на суспільні процеси і прийняття рішень; в) участь широких народних мас у політичному житті суспільства. Політична діяльність допускає активний вплив суб'єкта на розвиток подій (їх прискорення або стримування).

Одна із найважливіших ознак політичної діяльності — політичне керівництво, яке може бути зведеним до трьох компонентів. Перший — відпрацювання та обґрунтування найбільш принципових цілей та завдань (перспективних та поточних), які ставить перед собою суспільство, клас, соціальна група, а від їх імені — політичні партії або рухи. Другий — визначення методів, форм, засобів політичної діяльності, за допомогою яких можна було б найбільш ефективно реалізувати поставлені мету та завдання, що найкращим чином відповідають ситуації, яка конкретно склалась і відповідає ідеології цієї політичної партії або руху. Третій — підбір і розстановка кадрів, які спроможні виконати успішно ці завдання. Висування своїх однодумців та прихильників у законодавчі та виконавчі органи, організації і виборчі компанії, підготовку кадрів.

У процесі політичної діяльності її суб'єкти (держава, партії, соціальні групи тощо) вступають у певні відносини між собою та іншими суб'єктами суспільної життєдіяльності з приводу політичної влади у різних формах і сферах їх проявів, що і складає специфічну сферу політики

Суспільство — це складна система, що розвивається і самоорганізується, з розвинутими вертикальними і горизонтальними зв'язками, які допускають виконання певних функцій. У загальному вигляді функціональною і базовою

функцією будь-якого суспільства є управління, виробка енергії для саморозвитку, руху, орієнтації і пізнання.

Основною проблемою для виявлення критерію “ефективності” діяльності є те, що не існує нормативної бази, яка б обмежувала рамки, визначала правила та умови самої діяльності.

Ефективність у політиці - /від лат. effectus – виконання, дія/ - властивість політичних дій, рішень та поведінки, що відображає міру того, наскільки ці дії, рішення та поведінка приводять до бажаних наслідків. Оцінка тих, чи інших дій, рішень або навіть усієї політики як ефективних залежить у першу чергу від критеріїв оцінювання. Так, політика того, хто стоїть на чолі держави, може бути дуже корисною і тому ефективною з позицій державних інтересів. Але якщо виборці цього не розуміють і проголосують проти цього державного діяча на виборах, то його політика буде неефективною. Відтак ефективність у політиці – це насамперед результативність здійснення політичної влади, ступінь всебічного виконання нею своїх функцій у політичній системі та в суспільстві, реалізації експектацій окремих громадян і елітних груп як найбільш впливових у суспільстві. Ефективність у політиці – риса політичних дій, рішень і поведінки, що відображає ступінь того, наскільки ці дії, рішення і поведінка приводять до бажаних наслідків.

Аналіз суспільства як системи з точки зору її спроможності до виживання та розвитку можна будувати на основі теорії управління, яка формулює загальні закономірності управління складними імовірнісними системами, до яких відноситься і суспільство. При цьому необхідно відійти від спрощеного уявлення про управління у чисто адміністративному розумінні, що характерно для менталітету держави, і розглядати це поняття згідно усієї його складності, з урахуванням механізмів саморегулювання і саморозвитку.

Сучасна теорія управління складними системами у своїй основі має базові ідеї кібернетики і використовує спеціальні методи наукового дослідження операцій.

Сучасне громадянське суспільство – теж інформативна система, що діє у багатьох випадках за принципом саморегулювання для врівноваження інтересів окремих громадян, норм і законів, які віддзеркалюють інтереси суспільства.

Для того, щоб уникнути помилок, яких не можна допустити при аналізі механізмів саморегулювання суспільства, ми можемо скористатись класифікацією систем К.Болдінга. Він виділяє 8 відомих систем, які будують у залежності від їх принципової складності: 1) прості статичні структури; 2) прості динамічні системи; 3) замкнуті з механізмом саморегулювання; 4) відкриті системи, що самі зберігаються; 5) генетичні системи; 6) системи на рівні складності тварин; 7) системи на рівні складності людини; 8) системи на рівні складності суспільства [6,с.227].

Очевидно, що суспільство як система за своєю складністю, стоїть на верхівці класифікації, і ще у меншій мірі може бути змодельована за допомогою одного механізму гомеостата (“чорний ящик”).

У функціонуванні суспільства як системи важливе значення має елемент свідомості: свідомий вибір моделі поведінки членами суспільства, які спираються на власний досвід, формування суспільної свідомості, розробка морально-естетичних норм, розвиток уявлень про людські цінності. При цьому свідомо поведінка являє собою, на наш погляд, діалектичну єдність протилежностей, таких як свобода вибору і суспільна необхідність.

Логіка саморозвитку це збільшення свободи у суспільстві по відношенню до зовнішніх умов існування досягається за рахунок збільшення ступеня свободи автономних суспільних структур до базової одиниці суспільства - людської особи. Одночасно це досягається за рахунок більш повної інтеграції особи у загальні автономні структури, у загальну систему отримання і переробки інформації та прийняття рішень на рівні суспільства у цілому. Взаємодія процесів автоматизації частин, які стимулюють розвиток творчого потенціалу особистості, інтеграції досвіду окремих особистостей у суспільний досвід та ідентифікація поведінки людини з інтересами суспільства - це як раз той самий механізм, який на протязі історії забезпечував поступовий розвиток усього людства.

В процесі управління суб'єкти управління свідомо використовують об'єктивні закони розвитку суспільства, планомірно впливають на об'єкт управління в інтересах усіх членів суспільства або реалізують вузьке коло інтересів пануючої спільності, групи.

Як об'єкт, так і суб'єкт управління мають складну багаторівневу структуру. Найбільш високий рівень представляє управління великої цілісної системи – держави, федерації. Тут управління виступає у єдності економічних, політичних та ідеологічних сторін, а провідною (хоча й похідною від економіки) є політична програма розвитку суб'єкта суспільного розвитку – класу, соціальної спільноти, групи, партії, лідера. Якщо об'єкт управління – це те, на що спрямований управлінський вплив, то суб'єкт – це той, хто здійснює такий вплив. Вони можуть бути представлені як підсистеми, що управляються і якими управляють, або ж як соціальні спільності. В останньому випадку критерієм віднесення спільності до тієї, що управляє є її участь у прийнятті рішень.

Суб'єкт управління – це конкретна людина або організаційно оформлені групи, які свідомо впливають на об'єкт управління для досягнення тих чи інших цілей. Підсумком впливу суб'єкта управління на об'єкт служить взаємна скоординованість дій людей та суспільний порядок як такий.

Суспільна впорядкованість, суспільний порядок, організованість, скоординованість, що постійно відтворюються, є дією членів суспільного об'єднання у процесі досягнення ними суспільного результату їх діяльності, які спрямовані на здійснення загальної цілі. Порядок, який підпорядкований даній цілі, є результатом управлінської цілі (дії).

Як було зазначено раніше, однією із сфер політики є управління державою. Суб'єктом політики є політичний лідер і тому можна сказати, що він займається управлінням на рівні великої системи – держави.

Управління – це, насамперед, свідома діяльність людини, яка переслідує свої власні цілі. І це не просто свідома діяльність, а той особливий її різновид, який пов'язаний з розробкою рішень, з організацією, спрямованою на запровадження в життя цих рішень, з регулюванням системи у відповідності з заданою ціллю, з підведенням підсумків діяльності, з систематичним вивченням, переробкою та використанням інформації.

Для управлінської діяльності необхідні знання, але вони будуть некорисні, якщо не будуть втілені у навички та вміння людини, перш за все у практичну діяльність. Отже управління виступає як діяльність, яка обумовлена його знанням, як свідома та цілеспрямована діяльність. І ефективність може бути тим вище, чим ближче до оптимального шлях просування до поставленої цілі функціонування. Управління є сукупність певних дій (операцій), які здійснюються людиною, суб'єктом управління, по відношенню до об'єкта з тим, щоб спрямувати його рух до заданої цілі.

Доцільність управління, досягнення поставленої перед системою цілі забезпечується складною системою прямих та зворотних зв'язків, шляхом аналізу інформації про внутрішній стан системи та стан зовнішнього середовища. При цьому, перш за все аналізується інформація про вплив на систему, проводиться сортування, оцінка з точки зору впливу на запрограмований результат. Потім цей аналіз, сортування, оцінка можливих варіантів відповідної, доцільної реакції системи на збудження, використовується для вибору з багатьох варіантів того, який веде до досягнення цілей. Управління у даному випадку виступає як аналіз, сортування і оцінка збуджуючих систему впливів, відкидання несприятливих впливів і використання сприятливих.

Під соціальним (суспільним) управлінням розуміється вплив на суспільство у цілому або на його окремі ланки, з метою забезпечення збереження якісної специфіки, їх нормальний розвиток і функціонування, успішний рух до заданої цілі. При цьому роль об'єкта не пасивна, вона не зводиться лише до сигналізування суб'єкта про виконання або невиконання рішень зверху. Роль об'єкта більш широка, більш глибока, більш різнобічна. Об'єкт може спонукати суб'єкт координувати або взагалі відмінити рішення. Об'єкт може зробити надрішення, вийти за межі, які прописані зверху.

Слід відзначити, що об'єкт та суб'єкт соціального управління органічно пов'язані один з одним. Це викликано, насамперед, тим, що головним компонентом та суб'єктом і об'єктом управління є людина, яка інтегрована разом з іншими людьми у соціальні групи.

Структура суб'єкта управління, його функції визначаються об'єктом, на який він впливає. Проте суб'єкт управління володіє відносною самостійністю, оскільки його функціонування залежить не тільки від об'єкту, але й від цілей, які йому встановили суб'єкти управління більш високого рівня, від наявності матеріальних, фінансових та інших ресурсів, якими він

розпоряджається, від рівня підготовки своїх робітників, від стану науки управління у даній сфері тощо.

Управлінська діяльність – специфічний вид людської діяльності, який органічно властивий усім її іншим видам. У зв'язку з цим усякий вид діяльності має потребу в управлінні: економіка, соціально-політичне життя та уся решта видів діяльності.

Необхідно зауважити, що сутність та форми управління залежать від ступеня зрілості суспільства, закономірностей та тенденцій, які йому властиві, від того, у якій мірі ці закономірності та тенденції відтворюють можливості для прояву людської активності, допускають втручання людини у суспільні процеси.

У будь-якій системі є внутрішні і зовнішні об'єктивні умови, які покликані урахувати суб'єкти управління. Сам же суб'єкт управління не завжди відповідає усвідомленій діяльності усіх людей, які належать до певної системи, а представляє собою діяльність тих осіб, які виконують управлінські функції. Суб'єктивним фактором управління є діяльність суб'єкта управління по забезпеченню ефективності функції існування та розвитку системи, діяльність насамперед тих людей, які компетентні приймати рішення.

Виходячи з того, що управління утворює одну із основ діяльності, особливо політичної діяльності, управлінське рішення, його виробка, прийняття та втілення у життя, є одним із критеріїв ефективності діяльності суб'єкту політики – політичного лідера.

У цьому випадку діяльність лідера та керівника співпадає. Тут особисті якості, що властиві обом, виявляються досить яскраво. У конкретній ситуації необхідними стають певні особисті якості самого лідера, хоча слід відмітити, що між людьми є суттєва різниця щодо засобів та ефективності дій.

Якщо за основу поставити вимоги, щоб людина приймала рішення та діяла певним чином, ми тим самим пред'явимо вимоги до оптимальної структури та динаміки особи. “Виходячи з цього, ми можемо визначити значення проблематики особи керівника (лідера) у теорії управлінської діяльності: особа керівника є однією із важливих передумов якісного управлінського рішення та дії”[7,с.71]. Таким чином, вважає Й.Кхол, керівник, який має яскраві особисті риси, має кращі передумови для виконання своїх управлінських функцій і, відповідно, витрачає менше зусиль на прийняття рішень та допускає менше серйозних помилок.

Й.Кхол зазначає, що не тільки особисті якості впливають на успіх управлінської діяльності, але й мотиви поведінки людини.

“Другою проблемою є той факт, що оптимальна структура особи керівника (лідера) обумовлена багатьма факторами. Не існує загально-прийнятого ідеалу особи керівника”[7,с.72]. І ще одна обставина, від якої не можна відмахнутися, це те, що кожний лідер або керівник повинен відповідати уявленням та вимогам, які пред'являє група до свого керівника [108,с.73].

Й.Кхол підкреслює, що авторитет та престиж керівника є непрямим критерієм ефективності управлінських рішень. Він пише, що авторитет та престиж визначаються не особистими рисами, а суспільними відносинами”.... Авторитет та престиж можна мати тільки у інших лідерів - у підлеглих співробітників чи робітників, які або визнають авторитет та престиж даного робітника, або заперечують їх”[7,с.75].

Авторитет є функцією суспільної ситуації, і з цього випливають певні наслідки:

- керівник може мати високий рівень розвитку особистих рис, які важливі для створення авторитету, але авторитет може залишатись низьким;
- авторитет керівника може знизитись у тому випадку, коли риси особи та поведінка керівника (лідера) залишилися без змін;
- рівень авторитету не можна визначити за яким-небудь окремим показником, тобто абсолютно, а тільки щодо системи, якою він управляє у конкретній ситуації, - відносно [7,с.77].

Треба зазначити, якщо авторитет і престиж виростає або зменшується завдяки певній ситуації у суспільстві, то і авторитет і престиж політичного лідера теж залежать від ситуації. Але і сам політичний лідер має можливість впливати на політичну ситуацію, тому від його дій та їх наслідків може зростати або знижуватись його власний авторитет.

Дослідження ефективності та умов ефективності управлінських рішень та дій є однією із найскладніших проблем теорії управління. Загальною причиною є складність предмета дослідження.

Одним із вирішальних факторів ефективності управлінської праці є чітке уявлення про цілі та спрямованість, як в цілому, так й на окремих конкретних ділянках.

Оскільки управлінська діяльність є типовою поведінкою, виникає складність, яка пов'язана зі слабкою розробкою цілеспрямованості управлінської праці.

Адже управлінська діяльність відмінна від інших видів діяльності своєю надзвичайною складністю та жорсткістю вимог, що пред'являються до рівня особистих рис керівника (лідера) і управлінського апарату, а також своєю виключністю, широтою, обсягом та значенням для розвитку суспільства.

Отже, можна зробити висновок, “що ефективність управлінських рішень та дій залежить головним чином від характеру управлінських проблем (ситуацій), які вони вирішують, від умов, особливо, організаційного характеру, у яких приймається рішення та відбуваються управлінські дії, і в дещо меншій мірі - від характеристик особи та становища управлінського працівника.

М.Марков вважає, що рішення є “універсальною формою поведінки особи, соціальних груп”[⁸,с.257]. Особа за все своє життя приймає багато рішень, які залежать, перш за все, від його становища у суспільстві, соціального статусу, різних потреб. На основі збігу особистих та групових інтересів окрема особа визначає своє відношення до найважливіших проблем

життя, приймає індивідуальне рішення з певним соціальним розумінням і значенням.

Але М.Марков обмовляється, що “було б помилкою виводити індивідуальне рішення прямо і безпосередньо із соціального статусу особи. Конкретна поведінка окремого індивіда формується під впливом надзвичайно широкого діапазону факторів та обставин”[8,с.257]. Тому можна зробити висновок, що прийняття рішень залежить від конкретної ситуації. І дійсно, певна ситуація вимагає від лідера швидкої реакції на неї і прийняття певного рішення, інша навпаки – вимагає виважених дій, збирання інформації, вибору альтернатив, і тільки тоді це рішення дає той ефект, на який очікував лідер, його команда та електорат.

Якщо вважати, що управлінське рішення – це специфічна модальність соціального, що виникає на рівні державної влади, при конкуренції політичних груп за владу, то структура політичного рішення повинна залежати від його зв'язку з перебігом політичного процесу і особливостями політичної системи.

Вироблення і здійснення управлінських (політичних) рішень - це необхідна умова для розвитку суспільства. “Приписи, які має усяке рішення, надають цілеспрямований характер діяльності суб'єктивного фактору, що змінює дійсність, підвищує ефективність роботи по управлінню соціальними процесами та явищами”[8, с.260].

Політичне рішення – це акт, що здійснюється суб'єктами політичного процесу (політичними лідерами і керівними органами), в якому, на основі аналізу інформації, існуючих інтересів, потреб, можливостей їх задоволення формуються завдання, обов'язкові для членів даної соціальної спільноти. Політичне рішення націлене на організацію практичної діяльності заради досягнення певної мети, на узгодження функціонування окремих ланок соціальної системи.

В той же час, управлінське рішення слід розуміти як процес, в якому елементи структури, що розвиваються послідовно, передають накопичену інформацію один одному. Управлінське рішення є важливим елементом політичного процесу і не може знаходитись в статичному стані.

Рішення – це результат попередніх дій, що викликали проблему, на яку спрямоване рішення. Рішення є джерелом послідовних дій подальшого розвитку політичного процесу, тобто рішення – це можливий пункт переломлення подій.

Сутність і значення рішення як соціального акту, виявляється тією обставиною, що суб'єкт управління обирає певний засіб дій у певній ситуації. Вибір, як вважає М.Марков, - найбільш суттєвий компонент усякого рішення.

Сам акт вибору соціально мотивований, оскільки соціальний суб'єкт має певні інтереси, цілі та рішення, які він приймає, прагне їх досягти. Прийняття рішень припускає, що суб'єкт управління стає виразником певних соціальних потреб і виражає волю та наміри, інтереси та потреби певних організацій, рухів, груп.

Можливість вибору, а отже, і рішення, як елементу процесу управління, впливає із самої дійсності, з її відносної поліваріантності.

Вузловим питанням є вибір найкращого варіанту. При виборі варіанту чи засобу дій важливе значення має набір та порівняння альтернатив. Прийняття до розгляду даної альтернативи є можливим тоді, коли вона прийнята як потенційне рішення поставленої проблеми.

Можна згодитись з точкою зору Марко Маркова, що не обов'язково потрібен набір взаємовиключних варіантів. Передумова вибору припускає, що суб'єкт управління (лідер) повинен порівнювати не тільки логічно взаємовиключні, але й близькі варіанти, "а також й варіанти-гібриди", які сполучають декілька варіантів, у тому числі й взаємовиключних.

Оцінка різних варіантів повинна давати відповіді на ряд питань: яким буде стан проблеми згідно кожного варіанту після її вирішення; скільки часу та які засоби будуть необхідні; як і які труднощі необхідно подолати при реалізації різних варіантів; як буде відбиватися кожний варіант на суспільстві у цілому.

При оцінці необхідно враховувати, що усяке нове рішення формується і відпрацьовується не тільки під впливом нових потреб що виникають, але й під впливом раніше прийнятих рішень.

Зі свого боку прийняття нового рішення припускає у певній мірі характеристику майбутніх управлінських рішень. Можна сказати, що кожне рішення логічно впливає із попереднього і передбачає майбутнє.

Після певного часу у даній системі "накопичується" багато рішень, кожне з них регламентує окремий бік комплексної проблеми і оптимального функціонування та розвитку системи. Різним може бути й ступінь здійснення прийнятих рішень. У такому випадку вважається за необхідне періодичний перегляд управлінських рішень.

Афанасьєв В.Г. вважає, що будь-який управлінський цикл починається з постановки обґрунтованої цілі, визначення завдань, які належить здійснити у процесі управлінського циклу.

Тут необхідно відзначити, що цілі та завдання, що висуває людина, є не тільки її особистими цілями та завданнями, але й цілями та завданнями великих груп. Цілеспрямованість, цілепокладання знаходять свій безпосередній вираз у первісній, всезагальній та необхідній функції управління – підготовці й прийнятті управлінських рішень.

"Управлінське рішення представляє собою акт органу управління або керівника (лідера – авт.)..., в якому перед об'єктом управління сформульована ціль, поставлено завдання"[9,с.84].

Управлінські рішення мають певні ознаки. По-перше, вони повинні виражати волю та інтереси певних груп та верств населення. По-друге, вони приймаються органами управління або керівником (лідером), який наділяється певними повноваженнями. По-третє, вони мають обов'язкову силу для тих, кому адресовані, тобто директивні, тобто прийняті на державному рівні. Якщо рішення не є директивним для тих, кому воно адресовано, воно втрачає свій сенс, і це положення є принциповим саме для

нас. Політичний лідер маючи формально-визначений державний статус приймає політичне рішення, яке в силу обіймання державної влади стає директивним.

Рішення приймаються у тому випадку, коли виявлена та чи інша суспільна проблема, або виникла проблемна ситуація, коли система знаходиться у такому стані, що виникає необхідність певних змін, оскільки збереження такого стану не сприяє її розвитку та успішному функціонуванню.

Коли проблема виявлена – необхідно її дослідити, а саме: визначити причини та умови її виникнення, її важливість, який характер рішення треба прийняти у даній ситуації, які можливі наслідки прийняття цього рішення.

Ми погоджуємось з думкою деяких авторів, які вважають і визначають наступні групи рішень: національні та регіональні, економічні, соціально-політичні, ідеологічні; державно-правові та директивні; глобальні та специфічні; стратегічні та тактичні, цільові, концептуальні, програмні, контрольно-коректуючі; формалізовані та неформалізовані; науково-обґрунтовані та емпірично-інтуїтивні; рутинні та новаторські.

Є й інші підходи до класифікації рішень. Можна розглядати рішення за їх спрямованістю, тобто: вірне, якщо проблема вирішується у напрямку наближення до цілі; нейтральне рішення, коли ситуація залишається без особливих змін; не вірне рішення, коли ситуація погіршилась.

“Правові та не правові: тобто, рішення, прийняті згідно з усіма нормами демократичного законодавства, згідно з конституцією держави, і рішення, що не відповідають механізму прийняття чи змісту конституції”[10,с.15].

Якщо рішення мають загальнодержавний характер і приймаються на рівні вищих органів державної влади, в тому числі на рівні загальнонаціонального лідера, то їх можна розрізняти за суб'єктом влади: “рішення як результат парламентського голосування; рішення як указ Президента (в цьому випадку допустимість визначає Конституція); рішення, прийняті урядом на виконання постанов парламенту”[10,с.15].

Критерієм класифікації можуть бути суб'єктно-об'єктні відносини. Суб'єкт влади, який приймає рішення, виступає одночасно і як об'єкт. Це може бути рішення парламенту про організацію парламентської діяльності.

І тут важливо зазначити, що рішення яке нас цікавить, має прийматися на найвищому рівні, воно має директивний характер, тому що приймається основним суб'єктом політичного процесу – лідером.

Суб'єкт влади може впливати на об'єкт як послідовною низкою рішень так і одночасно цілою масою рішень, які є різними за змістом і неоднаковими за методами впливу. В останньому випадку результат може мати взагалі критичні наслідки, або навпаки – нічого може не статися, просто рішення буде нераціональним.

І нарешті, об'єкт влади посилюється і переростає за “ресурсами” влади початковий суб'єкт і таким чином стає силою, яка контролює політичний

процес. Рішення суб'єкту більш значимі для об'єкту, а не навпаки. Відбувається зміна ролей суб'єкту і об'єкту політичної влади.

Процес підготовки та розробки рішень є складним і різноманітним, що включає у себе цілий ряд станів, стадій, які пов'язані з виконанням різних операцій. Тому ми маємо визначитись, завдяки якій послідовності будемо розглядати процес прийняття рішень.

Етапи та стадії підготовки рішень за Єлчаниною О.В. подаються у такому вигляді: визначення завдання, цілі; визначення кількості та якості інформації; збирання і обробка інформації; створення інформаційних моделей; визначення альтернативних рішень; досягнення цілі; вибір критеріїв для оцінки альтернатив; оцінка альтернативи, вибір однієї з них та прийняття рішення; корегування рішення у процесі його здійснення.

Венделін А.Г. пропонує наступну схему підготовки та прийняття рішень: аналіз ситуації, виявлення та формування проблеми; визначення і формування факторів; вироблення альтернативних рішень цієї проблеми; виявлення переваг та недоліків альтернативних шляхів рішення, які треба вибрати, і оцінка альтернативних рішень проблеми; урахування вірогідності наслідків рішення, розробка плану здійснення рішення; здійснення рішення та втілення його у життя. Можна погодитись і з точкою зору Венделіна А. так і Єлчанинової О., проблема полягає в тому – який лідер знаходиться при владі, якщо це особа обережна, нездатна ризикувати, то він буде проходити усі можливі стадії перед тим як прийняти певне рішення. Більш рішуча особа, може форсувати деякі з цих стадій і тоді сам процес прийняття рішень істотно зміниться і суттєво скоротиться.

За думкою Тихомирова Ю. “управлінське рішення – це останній етап управлінського процесу. Виходячи з того, що визначення цілі у соціальному управлінні є його найбільше яскравою рисою, можна вважати, що управлінський цикл починається з рішення... постановка завдань і визначення засобів їх досягнення властиві саме рішенню, яке у цьому розумінні і є початком, вихідним пунктом руху”[11,с.21].

Головною функцією управлінської діяльності Ю. Тихомиров вважає рішення, яке є основою. Кожний її стан, підкреслює Ю. Тихомиров, має цільове “забарвлення”, яке дає управлінське рішення, а саме: воно прокладає шлях для всієї наступної діяльності, у перебігу якої відбуваються накопичення матеріалу для нових рішень[11,с.20]. Уся решта функцій управління служить для підготовки та прийняття оптимальних рішень, а також для створення умов для їх реалізації.

Дане положення впливає з того, що управлінське рішення найбільш виразно виражає соціальну природу та регулятивний характер державної влади. Відомо, що влада виступає найважливішим засобом регулювання поведінки тих чи інших верств суспільства, його окремих громадян, справляє вплив з певною метою – впливати на волю і свідомість людей. Державно-правове забарвлення рішення забезпечує загальнообов'язковий характер та універсальність її впливу. У цілому тільки державна влада надає соціальний

характер усій системі управління та є її найважливішою інтегруючою властивістю.

У світовій науковій літературі з середини ХХ століття отримала розвиток концепція влади як механізму прийняття рішень, що віддзеркалює позиції функціонального аналізу політичного процесу, виявлення механізму політичної влади, його ефективності.

Американські соціологи, фахівці у сфері управління (Саймон Г., Снайде Р., Лассвел Г. та інші) стверджують, що наука про владу є свого роду наукою про прийняття рішень. Влада розглядається як управління соціальними та іншими процесами, яке ґрунтується на прийнятті та здійсненні рішень; політична система - як механізм поділу цінностей шляхом прийняття рішень, по виявленню соціальних взаємозв'язків і відповідності з обов'язковими рішеннями[11,с.21].

Можна погодитись з Г.Саймоном, який у багатьох своїх працях підкреслює, що влада може бути визначена як сила (спроможність) приймати рішення, які спонукають до діяльності інших людей. Адміністративна ефективність зростає завдяки розподілу членів організації за певною ієрархією влади з метою забезпечення єдності розробки та виконання управлінської команди.

Підпорядкування владі означає, що особа пристосовує свою поведінку до рішення, яке прийняте іншою особою, не беручи до уваги власне судження про чесноти рішення. Прагнучи примирити теорію “елітаризму” і демократію, західні вчені доводять реальність “рівних можливостей” завдяки інститутам демократії. Вони виділяють два види політичних рішень: ключові рішення, від яких залежить життя усього суспільства, і звичайні рішення, що торкаються функціонування окремих інститутів у житті невеликих груп. Відзначається, що політична система забезпечує масам участь у прийнятті рішень другої групи. Проблема ж, на їх думку, полягає у тому, чи спроможна сучасна демократія так розподілити владу у суспільстві, щоб у людей неоднакового суспільного положення створилося б відчуття того, що вони можуть приймати владні рішення, а саме рішення які впливають, як на особисте життя так і на життя усього суспільства, в якому вони працюють і проводять більшу частину свого часу.

Як ми відзначали вище, з поняттям рішення у людей пов'язано дуже багато: у ньому висловлюється суть мислення, поведінка, свідомо людська діяльність. Причому діяльність складається з багатьох взаємопов'язаних актів поведінки. В одних випадках вони діють автоматично, так як їх поведінка зумовлена обставинами, які склалися; цілком ясно, що тут нема будь-якого свідомого вибору варіантів поведінки. В інших випадках люди можуть обирати той чи інший варіант поведінки, з урахуванням сприятливих умов та обмежуючих умов для досягнення поставленої цілі.

Рішення, ким би воно не було прийнято: окремою особою чи групою осіб, зрозуміло, що його суб'єктом є людина. Можна сказати, що рішення - один з необхідних моментів волевиявлення, яка складається з вибору мети, дії та засобів її досягнення. Вольова дія передбачає попереднє усвідомлення

цілі і засобів дії, обміркування засобів її втілення в думках, які говорять „за” і „проти” його втілення і таке інше”[11,с.24,с.25]. Результатом процесу мислення є прийняття певного рішення.

У такому, доволі розповсюдженому визначенні, висловлено цілий ряд найбільш типових ознак рішення як самостійної соціальної дії. Здійснюючи спробу класифікувати розмаїття рішень, які з'являються у суспільному житті, соціолог В.Шляпентох підрозділяє їх на дві великі групи: рішення, що безпосередньо торкаються інших людей, і рішення, які пов'язані з відношенням людей до природи, до речей; у першій групі виділяються рішення у сфері управління суспільством[11,с.39].

Американський вчений Г.Саймон акцентує увагу, що при прийнятті рішення фінальним є акт вибору серед альтернатив однієї – певної і розділяє сам процес на три фази. Перша характеризується інтелектуальною активністю та пошуком у навколишньому середовищі умов, які потребують рішень; друга – розробкою намірів, тобто визначення можливих ресурсів дій; третя – остаточною оцінкою та вибором варіанту рішення[12,с. 39].

Б.Гурней виділяє чотири головних елементи, що характеризують рішення. По-перше, ознакою рішення є наявність вибору, коли особа, що приймає рішення, має декілька варіантів можливої поведінки. По-друге, вибір повинен бути свідомим, тобто обґрунтованим у процесі мислення. Інстинктивний акт або необґрунтована імпульсивна дія не є рішенням. По-третє, вибір повинен бути орієнтованим на одну або декілька цілей. В-четвертих, вибір повинен закінчуватися дією, тобто рішення, як розумовий акт та акт волі, має викликати цілий ланцюг цілеспрямованих дій для її здійснення[13,с.357,с.358].

У цілому визначення механізму свідомо-вольового прийняття рішення, як попередньо обміркованого вибору із декількох варіантів можливої поведінки, спрямованого на досягнення однієї або декількох цілей та того, що призводить до практичних наслідків, досить точно виражає його сенс.

Якщо говорити про рішення як таке, то треба відмітити, що рішення у тому чи іншому суспільстві не може не бути соціальним, тобто таким, що висловлює певну політичну мету та інтереси різних груп, верств та прошарків суспільства, окремих осіб.

Управлінське і політичне рішення відрізняються активною, організуючою, творчою роллю, тому що реалізація рішень означає реальний перехід керованої системи у новий стан. Тому в трактуванні рішення у аспекті складного вибору однієї з багатьох можливих дій, які спрямовані на досягнення поставлених цілей, ми хочемо підкреслити насамперед його змістовне значення. За дуже влучним висловом Г.Поспелова, сам процес рішення складається з двох актів: перший включає оцінку керованої системи та середовища, другий - власне прийняття рішення як результат порівняння уявлення, що склалося, з метою операції. Оцінка обставин та стану керованого об'єкту – теж рішення, але воно скоріше за все є прийняттям тієї чи іншої гіпотези про хід операції, а прогнозується, про стан справи. Саме

тут відбувається пошук проблеми, формулювання цілей та завдань, що дуже суттєво для рішення щодо засобів досягнення поставленої цілі.

Всебічно аналізуючи проблему, нам здається, що ціль у суспільстві проявляється не тільки як кінцевий результат, але й виступає як спонукач, мотивація діяльності. Тому не тільки наслідок, але й причина може формулюватися як мета. Ще не виникнувши, наслідки, суб'єктивна ціль, ідеальний образ майбутнього виступає як причина по відношенню до діяльності людини.

Мета означає, що не усяке, а лише майбутнє, яке тільки бажається і те, що досягається через діяльність, виражає активне, вольове відношення до зовнішнього світу.

Дуже суттєво, що мета має активного носія, вона є співвідношенням ряду елементів (суб'єктивна ціль, матеріальні та духовні засоби її досягнення, об'єкт, що треба змінити). Поєднання суб'єкта і об'єкта його діяльності здійснюється за допомогою засобів та доцільної діяльності. Засіб виступає з'єднуючою ланкою між суб'єктом та об'єктом, при чому ціль та засоби співвідносні, тобто певна ціль потребує певних засобів. Але вони можуть мінятися місцями, при цьому ціль, яка реалізована, розширює сферу та можливості цільового відношення, вона стає засобом для нової цілі. Звідси градація на цілі – далекі та близькі.

Інакше кажучи, проблема прогнозування, яка властива управлінню взагалі, у найбільш яскравій формі відтворюється в рішенні. Необхідно підкреслити, що усякий вибір серед можливостей є рішенням: вибір має відбуватися за певними діагностичними критеріями. Тому однією із ознак управлінського рішення є визначення системи засобів здійснення наміченого завдання, осіб, які відповідають за відповідні дії, і терміну виконання рішень або встановлення загальних хронологічних рамок.

Ю.Тихомиров пропонує класифікувати управлінське рішення, виходячи з критеріїв, які властиві усім видам управлінських рішень, а не тільки деяким з них. У якості критеріїв він назвав наступні:

- суб'єктно-об'єктні відносини;
- зміст рішень;
- строк дії рішень[11,с.33].

Вважаємо за необхідне відмітити, що одним з класифікаційних критеріїв є компетентність рішень, до яких відносяться професійні. У цьому випадку мається на увазі рішення найбільш високого класу, які готуються спеціалістами на засадах наукового аналізу фактів та зібраної інформації.

Русійною силою діяльності в усіх сферах суспільного життя виступають інтереси. Використання категорії інтересу для відображення політичного процесу дозволяє поглибити розуміння його багатомірного прояву у житті суспільства, зокрема дозволяє описати та пояснити такі явища, як вияв політичних та суспільних інтересів, політична координація, прийняття рішень – тобто політичну діяльність, що складає суть політики.

Політичні відносини сприймаються людиною насамперед, як інтереси. Реалізуючи їх у процесі цілеспрямованої діяльності, люди задовольняють свої потреби, забезпечують розвиток соціального процесу.

Тут важливо зазначити, що в основі особистої залежності лежить індивідуальний інтерес. Перевага особистої залежності при взаємодії людей означає, що можливості для впливу зосереджені в руках однієї особи, тобто концентрація управлінського впливу максимальна. При цьому інтереси окремої людини обмежені у мінімальному ступені особистими інтересами інших людей. Все це призводить до того, що у випадку переваги особистої залежності у взаємодіях людей утворюються умови для здійснення максимального утиску особистих інтересів.

Відносини групової залежності між людьми обумовлюються особливостями змісту та проявом групового інтересу. Зміст групового інтересу являє собою узагальнений вираз окремих складових індивідуального інтересу групи людей, які знаходяться у подібному соціальному положенні. Груповий інтерес відображає не усю багатоманітність змісту інтересу, а тільки яку-небудь її частину.

Таким чином, в умовах групової залежності масштаб управлінського впливу на групи людей значно менший чим окремого індивіду в умовах особистої залежності. При цьому особисті інтереси конкретного суб'єкту групового впливу обмежені при його здійсненні особливими інтересам інших людей, що входять до даної групи.

Політичні ж відносини проявляються за допомогою системи інтересів: загальнонародних, національних, різних соціальних груп, особистих тощо. Політичний інтерес – це спрямованість дій суб'єкта політики на постановку й досягнення політичної мети залежно від можливості вирішення то чи іншого політичного завдання.

Політичний інтерес постає вирішальним мотивом, що мобілізує суб'єкт політики на боротьбу за збереження чи зміну певних умов і форми його політичної діяльності. Тому політичне життя в цілому, його закономірності опосередковуються інтересами. Політичний інтерес фокусує політичну діяльність на повсякденних стратегічних та поточних проблемах суспільного розвитку. На форму і тенденції вияву політичних інтересів здійснюють вплив соціальна структура суспільства, ступінь політичного та економічного впливу того чи іншого класу або соціальної групи. Важливо при цьому дотримуватись інтересів загального і особливого, враховуючи характер диференціації класу чи соціальної групи, їх неоднорідність (наприклад, клас підприємців, приватних торговців, фінансові кола, колективи великих підприємств).

Управлінські проблеми виникають не самі по собі, а є відносно точним відбиттям людських взаємовідносин, дією потреб та інтересів людей. Тому дослідження будь-якого акту управлінського рішення виявляється недостатнім, так як мало дає для пізнання сутнісної природи управлінських відносин.

З вищевказаних визначень видно, що вони відбивають зовнішні прояви управлінських рішень. Однак управлінське рішення, як нам здається, непослідовно зв'язувати тільки зі свідомістю, волею та діяльністю людини. Як підкреслює Шадрін І.П. "управлінське рішення є насамперед за все, акт, який виражає не тільки волевиявлення та наміри людей, але й їх інтереси і потреби, що впливають з сьогоденних потреб розвитку усього суспільного життя. Компонентами управлінського рішення є не тільки ясно і чітко сформульовані цілі та завдання, але й вказівки на основні засоби їх практичного здійснення, матеріальні та фінансові ресурси, що необхідні для реалізації рішення"[14,с.201]. Хоча управлінське рішення і є розумово-психологічним актом, суб'єктом, визначають об'єктно-суб'єктну залежність, яка розв'язується в управлінському рішенні. Отже, управлінське рішення є форма, у якій знаходить своє завершення рух, як суперечливих, так і співпадаючих інтересів. Враховуючи запропоновану нами структуру інтересу, у кожному управлінському рішенні можна відшукати причини, які викликали його до життя (необхідність задоволення потреб). Одночасно можна проаналізувати коло тих можливостей задоволення даних потреб, які суб'єкт управління використав у процесі своєї цілеспрямованої діяльності по перетворенню можливостей у дійсність. Такий аналіз дозволив би судити у кожному конкретному випадку, які (чий) інтереси висловлені в управлінському рішенні, на вияв та зміну яких (чий) інтересів спрямовано дане рішення, в силу цього - який імовірний чи реальний інтерес містить дане управлінське рішення.

Виявлення інтересів в управлінському рішенні на тій чи іншій стадії - розробці, прийнятті чи реалізації – є суспільна необхідність, як у плані формування сутності рішення, упевненості у тому, що воно правильне, так і у плані контролю, захисту суспільства від необміркованих, неправильних рішень.

Необхідність виявлення та врахування інтересів у великих і малих соціальних групах існує не тільки у вигляді загальної, але й у вигляді конкретної вимоги у кожному окремому випадку в процесі вироблення, прийняття та реалізації управлінського рішення. Управлінське рішення завжди відбиває інтереси соціальних суб'єктів та направлено на виявлення, формування та реалізацію інтересів людей.

Звичайно, однією з вимог оптимальності управлінського рішення називаються правильне врахування об'єктивних закономірностей і вибір проблем, потребуючих розв'язання, встановлення цілей: компетентність, рівень ділової та політичної підготовки суб'єктів, що приймають рішення; їх професіоналізм; своєчасність та циклічність прийняття рішень; їх підпорядкованість, дотримання процедур прийняття рішень.

Поза сумнівом, що усі ці умови відіграють важливу роль в оптимальності управлінських рішень. Разом з тим чітке, але формальне додержання даних умов, само по собі навряд чи здатне забезпечити оптимальність рішень, якщо такі рішення будуть суперечити тим чи іншим інтересам. Навпаки, суб'єкт, який приймає рішення, максимально

використовує наявність вказаних умов для формування та реалізації близьких (простіше – вигідних) йому інтересів. Виходячи з нашої концепції інтересів, найважливішою умовою оптимальності управлінських рішень слід вважати максимально наближені до реальності виявлення та урахування цих потреб, які необхідно задовольнити, а також максимально повне виявлення та урахування тих можливостей, які суб'єкт, що приймає рішення, повинен використати для задоволення тих чи інших потреб.

Найважливішим критерієм оптимальності рішень є кінцевий результат управління. Але його досягнення не можна ставити у залежність від додержання явно свідомих вимог загального характеру. Адже управління завжди конкретне, і навіть наявність усіх формально необхідних вимог інколи примушує керівника, з урахуванням тих чи інших потреб і інтересів, приймати далеко не оптимальні рішення.

Взаємозв'язок інтересів і оптимальності управлінських рішень багато в чому залежить від того, наскільки успішно суб'єкт управління здатний вести пошук можливостей задоволення тих чи інших потреб та перетворювати дані можливості у дійсність. Тут важливо використати усі засоби - економічні, правові, політичні, психологічні, - щоб створити максимально сприятливі умови для вказаного пошуку.

Оптимальність управлінських рішень залежить від того, наскільки правові норми дозволяють погоджувати можливості різних суб'єктів. Враховуючи, що однакові інтереси також суперечливі (в силу своєї однаковості), необхідно прагнути до того, щоб співпадаючи, інтереси різних прошарків суспільства не конкурували, а формувалися і реалізовувалися у єдиному напрямку.

Якщо говорити про вплив інтересів на оптимальність управлінських рішень, слід звернути увагу також і на те, щоб кожний суб'єкт управління, який приймає рішення, повинен постійно знаходитись під впливом правової залежності з боку юридичних факторів та інших управлінських рішень і законодавства. Це положення виступає підставою для прийняття управлінських рішень, але воно не завжди співпадає з безпосередніми інтересами суб'єктів, що приймають рішення, тому управлінські рішення, які були прийняті в силу правової обов'язковості, можуть носити формальний характер.

Оптимальність управлінських рішень часто залежить від того, наскільки вміло формулюється інтерес тих, хто їх виконує, відповідно до кінцевих результатів управління.

Розглядаючи взаємозв'язок інтересів і управлінських рішень, слід також мати на увазі, що оптимальність останніх у багатьох випадках залежить від особистих інтересів тих, хто приймає рішення; навряд чи можна сподіватися на можливість прийняття оптимальних рішень там, де оптимальність заважає особистим інтересам тих, хто управляє. Слід врахувати також і те, що не тільки безпосередні інтереси керівника, що приймає рішення, впливають на їх оптимальність, але й інтереси інших осіб,

які пов'язані з інтересами даного керівника. Це особливо, стосується тих випадків, коли зачіпаються інтереси суб'єкта, посадової особи.

Особисті інтереси якісно впливають на оптимальність управлінських рішень у тих випадках, коли інтереси також виступають безпосередньо мотивом діяльності конкретного керівника на користь інших осіб.

Тут слід використати класифікацію політичних інтересів щодо суб'єкта політичної діяльності, враховуючи міру впливу на цю діяльність:

а) загальнодержавний або загальнонаціональний інтерес, якщо це переважно одно національна країна. В такому типі інтересу є необхідність у зміцненні міжнародних позицій, у розвитку економіки тощо. У цьому випадку виразником інтересу постає державна влада, реалізація загальнонаціонального інтересу підтримується усіма спільнотами суспільства, за невеликим виключенням. У загальнодержавному інтересі є об'єднуюча засада, здатна інтегрувати зусилля різних громадських сил. Наприклад, для України реалізація такого інтересу проявилася в результатах референдуму про незалежність і поєднала всі політичні сили;

б) інтереси різних політичних партій, груп, рухів - виражають прагнення, завдання та мету окремої політичної партії. Інтереси політичних сил повинні узгоджуватись і з загальнонаціональними інтересами. При цьому політичні сили, інтереси яких інтегруються у загальнонаціональні інтереси, є своєрідною системою взаємоконтролю при безумовному дотриманні законів держави.

в) інтерес окремих політичних лідерів (Президента, голови парламенту, лідерів партій). Цей тип інтересів виражає особисте ставлення лідера до цілей і завдань політичної діяльності, характеризує індивідуальне політичне мислення й поведінку лідера. Реалізація індивідуальних інтересів політичних діячів в історії має своїм відображенням багатоваріантні класифікації типів політичного лідерства;

У роботі „Влада і особистість” Х.Д. Ласуел пропонує майстерність і нахили політика вважати основою політичного аналізу: „Одиницею аналізу служить для нас уміння, що ґрунтується на особливості особи. По ньому можна найпростіше судити, які ресурси приносить індивід на політичну арену, а цим самим у загальних рисах і про ті задачі, котрі він схильний ставити перед собою або інше перед ним”[15, с.126].

г) політичні інтереси у міждержавних відносинах (між двома державами, між блоками або співдружностями держав). Цей тип інтересу виступає як інтеграція державно-національних інтересів різних країн для встановлення цивілізованих відносин.

Реалізація міждержавного інтересу неможлива без забезпечення лояльності внутрішньодержавних політичних сил і лідерів. Цим самим інтереси лідерів та угруповань також підпорядковані здійсненню міждержавних інтересів.

Кожен з чотирьох зазначених типів політичного інтересу детермінований цілим рядом інтересів, потреб суспільства. Загальнодержавний інтерес обумовлений інтересами провідних класів,

соціальних прошарків суспільства, які вбачають у державній владі гарант здійснення головних потреб суспільства.

Інтерес політичної групи детермінований задовольнити соціально-політичні потреби прошарку, класу або деякої спільності людей, розділяючи політичні установки, програму дій та ціль групи.

Інтерес політичного лідера детермінований, з одного боку, потребою здійснювати загальнодержавні або групові інтереси, а з іншого – потребою у кар'єрі, владі, добробуті та повазі [15, с.127].

Міждержавний інтерес виростає з потреби уряду, держав регулювати та взаємоконтролювати відносини в зовнішній політиці.

Безумовно, політичне рішення є реалізацією політичного інтересу. Тому розглядаючи процес підготовки та прийняття політичного рішення як головного критерію ефективної діяльності лідера, необхідно враховувати механізм соціальної діяльності взагалі. Під механізмом соціальної діяльності розуміють механізм, який реалізує інтереси.

Управлінські рішення як форма компромісу між необхідністю задоволення тих чи інших потреб та пошуком можливостей їх задоволення через цілеспрямовану діяльність управляючих суб'єктів можуть бути оптимальними тільки у тому випадку, якщо цей пошук веде підготовлений, досвідчений, вникаючий у потреби та інтереси людей, суб'єкт управління.

Якщо ототожнити суб'єкт управління з політичним лідером, то можна сказати, що він є представником певної спільноти та представляє інтереси даної спільноти. Відносини представництва дуже суперечливі, адже недаремно говорять, що лідер який діє від імені інших, завжди представляє і свої інтереси і переслідує свої особисті цілі. Інколи важко визначити, від чийого імені реально діє лідер, тобто, якою є його особиста спільнота. Сам він може “сумлінно” помилятися у цьому випадку. Ступень розходження інтересів спільноти і цілей, які переслідує політик, виявляються, як правило, лише з часом, коли події вже відбулися. І врешті-решт, лідер, хоче він того чи ні, повинен приймати стереотипи своєї спільноти для того, щоб бути їй зрозумілим.

Найвищим ступенем компромісу володіє політичний лідер, який знаходить такі форми для вираження інтересів спільноти, що є одночасно і загальнодержавними і загальнозначущими, а також привабливими. У цьому випадку його ініціатива та діяльність знаходять підтримку у людей, виступають стимулами, що спонукають до участі у політичному процесі.

“Вплив – найважливіший фактор, це мобілізація “своєї” спільноти на боротьбу, на захист особистих інтересів. Використовуючи його, політичний лідер може перетворити спільноту у політичного суб'єкта, який виходить на політичну арену як грізна політична сила”[16,с.8].

Можна сказати, що інтереси, які представляє лідер, відіграють велику роль при прийнятті рішень, адже від цього залежить, які засоби будуть використані для досягнення цілей, і до яких наслідків це призведе.

Різке збільшення в останній час частки ймовірності статистичних уявлень про наукове знання, розвиток теорії прийняття рішень, об'єктивна

потреба пошуку пізнавальних засобів, які дозволяють урахувати фактори невизначеності, конфліктності при виборі оптимальних альтернатив, підвищена увага філософів до розробки категорій “ціль”, “доцільність”, “діяльність” утворюють передумову для аналізу феномену “ризик” при прийнятті управлінських рішень.

На сучасному етапі розвитку України питання про ініціативу діяльності політичних лідерів досить важливе і тому утворюються реальні передумови зміни співвідношення між репродуктивною та продуктивною діяльністю на користь останньої. В таких умовах керівники різних рівнів управління повинні та вимушені йти на обґрунтований ризик.

Оскільки багато політичних рішень реалізується в умовах невизначеності, носять ймовірний характер, то, для підвищення ефективності, важлива розробка рекомендацій щодо специфіки вибору, прийняття, здійснення рішень в ситуації ризику і впровадження їх у практику управління. Фахівці з управління вважають, що небезпечним для організації є керівник, який уникає прийняття ризикових рішень, оскільки тим самим засуджує її на застій.

Ризикові ситуації мають декілька модифікацій:

1. Суб'єкт, який робить вибір з декількох альтернатив, має у розпорядженні об'єктивні ймовірності отримання передбаченого результату, який ґрунтується на проведенні повних досліджень;
2. Ймовірності наступу очікуваного результату, який може бути отриманий тільки на основі суб'єктивних оцінок, тобто суб'єкт має справу з суб'єктивними ймовірностями;
3. Суб'єкт у процесі вибору та реалізації альтернативи має як об'єктивні, так і суб'єктивні ймовірності.

Прагнучи “зняти” ризиковану ситуацію, суб'єкт робить вибір і прагне реалізувати його. Цей процес знаходить своє відображення у понятті “ризик”. Останній існує як на стадії вибору рішення (плану дій), так і на стадії його реалізації. І в тому, і в іншому випадку ризик виступає моделлю зняття суб'єктом невизначеності, засобом практичного рішення при неясному (альтернативному) розвитку суперечливих тенденцій у конкретних обставинах.

Таким чином можна визначити “ризик як діяльність”, яка пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору у процесі якого є можливість кількісно і якісно оцінювати ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі та відхилення від цілі.

Відповідно до здійснення практичних дій у ситуації ризику доцільно враховувати три головних елементи ризику:

- ймовірність результату, який отримується (удачі);
- ймовірність отримання небажаних результатів (невдача) у ході вибору альтернативи і її реалізації;
- ймовірність відхилення від обраної цілі. При цьому можливі відхилення як до мінусу, так і до плюсу.

Ряд авторів виходять із передумови про те, що ризик - категорія об'єктивна, яка дозволяє регулювати відносини між людьми, організаціями і іншими суб'єктами суспільного життя, що виникають внаслідок перетворення можливості у дійсність. Ризик при цьому розглядається як поняття, яке являє собою можливу небезпеку випадкового отримання негативних наслідків.

Існує декілька підходів визначення ступеня ризику. Кількісний підхід має обмежену сферу застосування та може бути використаний у такій ситуації ризику, коли у перебігу її здійснення якісні характеристики не мають принципового значення. Кількісний підхід на практиці часто використовується при оцінці ризику у ситуаціях соціального характеру, тобто стосовно до суспільних процесів.

Сутність кількісного підходу зводиться до того, що рішення, яке вибрано в умовах невизначеності, має деякий ймовірнісний характер відносно досягнення бажаного результату (можливого успіху), ймовірність невдачі (можливість неуспіху) і ймовірність відхилення від заданої цілі. Кількісна величина цих видів ймовірності у діапазоні від 0 (повна невдача) до 1 (100-відсотковий успіх) визначає ступінь ризику. Таким чином, ступінь ризику залежить від міри урахованої невизначеності, хоч оцінюється тим чи іншим засобом.

Оскільки ступінь ризику залежить від оцінки невизначеності, то кількісне вимірювання ймовірності здійснення варіанту певної події, який був обраний, приводить до змін якісного стану ризику. Кількісно ці кордони можуть бути розраховані за допомогою відповідних математичних методів. Використання такого підходу дало можливість виділити декілька типів рішень, вчинків, дій з різним ступенем ризику - мінімальним ризиком, зі середнім ступенем ризику, з високим ступенем ризику і максимальним ризиком.

Поруч з управлінням суспільними процесами, які передбачають відмову від ризику або вибір рішення з мінімальним ризиком, у реальній управлінській практиці зустрічаються рішення, які містять максимальний ризик. Цей різновид можна назвати азартним або авантюрним ризиком. У певних ситуаціях, як правило, екстремальних, такі рішення можуть бути виправданими. Однак, у більшості випадків орієнтація на максимальний ризик пов'язана з волонтаризмом та суб'єктивізмом у діяльності по управлінню суспільними процесами.

В основі соціальної діяльності в умовах невизначеності та спрямованості на швидке просування вперед, на якісне перетворення суспільних структур, повинен знаходитися ризик раціональний (обгрунтований).

Феномен раціонального ризику представляє собою частку більш загальної проблеми, який термінологічно фіксується як "раціональна людська діяльність". Елементом такої діяльності є прийняття рішень.

Відповідно до проблем соціального ризику зміст поняття раціональності можна розглядати як властивість людської діяльності, що

ґрунтується на пізнанні суспільних законів. Атрибути такої діяльності – доцільність та цілепокладання. Раціональною є дія (рішення, вибір), що адекватно використовує знання об'єктивного стану справ, у яких повинна відбуватися дія основних властивостей, закономірностей явища, процесу по відношенню до яких здійснюється вибір. Рішення може бути раціональним без знаходження у відповідних обставинах конструктивних, соціально-корисних цілей, методів та засобів їх реалізації, без урахування психологічних особливостей та соціально-психологічних особливостей суб'єкта, який здійснює та реалізує вибір.

Можна сказати, що обґрунтований ризик є складовою частиною раціональної людської діяльності в умовах невизначеності. Інтегративна оцінка ризику пов'язана з виявленням ступеню обґрунтованості рішення, яке було прийняте у ризиковій ситуації. Це дозволяє сформулювати висновок про те, що раціональним буде ризик, який міститься у обраному в умовах невизначеності оптимальному рішенні. Оскільки зміст раціонального ризику виявляється через оптимальність, то є доцільним з'ясувати, яке соціальне рішення було оптимальним.

Зміст оптимального варіанту рішення складає сукупність та взаємодію елементів, що є загальними при пошуку оптимальної дії у будь-яких ситуаціях і обставинах, які притаманні лише процесу вирішення завдань імовірного характеру в умовах невизначеності.

По-перше, оптимальним в ситуаціях ризику буде рішення, яке забезпечує для даних умов досягнення потрібного результату при мінімальних витратах.

По-друге, оптимальність рішення, яке треба вибрати, залежить від часу, що був витрачений на вибір даного варіанту. Така потреба виникає у зв'язку з існуванням у кожний конкретний момент об'єктивно необхідного часу, який вже не можна скоротити при виборі ризикового рішення. Інакше виникає загроза появи помилок через недостатність інформації.

По-третє, процес прийняття рішень містить в собі врахування особливостей інтересів суб'єктів, які приймають участь у виробці вибору та реалізації рішень.

По-четверте, визначення оптимальності альтернативи, що вибирається в умовах невизначеності, передбачає виявлення ймовірності її впливу на рішення, які будуть прийняті у близькому та віддаленому майбутньому.

По-п'яте, ситуація, яка обирається в умовах ризику, повинна оцінюватися з позиції ймовірності досягнення передбаченого результату і можливого відхилення від поставленої цілі у даних конкретних умовах. Оптимальними є рішення, що разом з вказаними вище умовами, передбачають обґрунтовану оцінку ймовірного ризику.

Таким чином, альтернатива з раціональним ризиком представляє собою варіант у оптимальних часових термінах, передбачає обґрунтовану ймовірність досягнення цілі при мінімальних затратах, у конкретних умовах і ймовірність його впливу на рішення, які будуть прийняті у майбутньому – це

забезпечує поєднання інтересів суб'єктів, які приймають участь у розробці, виборі та реалізації даного рішення з суспільними інтересами.

Отже, “управління є за своєю суттю підготовка, прийняття і реалізація ланцюга послідовних рішень підсистеми, що управляє на основі інформації, віддзеркалюючи стан системи та довкілля, проміжні та кінцеві результати функціонування системи, інформації про виконання (або невиконання) рішень” [17, с.128]. У системі управлінських елементів управлінське рішення дійсно займає центральне місце, оскільки містить в собі у концентрованому вигляді саму головну частину управлінської інформації, маючи при цьому директивно-нормативний, імперативний (владний) характер.

Можна сказати, що рішення - це форма управлінської інформації. Рішення – це соціальні акти, у яких в логічній формі, у вигляді мисленої моделі представлені передбачені або реальні впливи управлінських ланок на суспільну систему (її компоненти), що містять поставлені цілі та організаційні, нормативні, кадрові ресурси для їх досягнення. Рішення ніби розриває інформаційну діяльність управління на дві рівні частини – попередню та наступну. У попередній частині відбувається виявлення обставин, факторів, причин, що викликають необхідність прийняття певних рішень, вивчаються конкретні ресурси, можливості для переведення виниклої або виявленої управлінської ситуації з одного рівня на інший, розглядаються різноманітні альтернативи, варіанти використання управлінського та іншого суспільного потенціалу, утворюються і нормативно закріплюються найбільш оптимальні моделі передбачених дій. Наступна частина характеризується розповсюдженням положень і потребою рішень та доведенням їх до виконавців, постійним аналізом, їх сприйманням і реакцією на них на виконавчому рівні, оперативним контролем і періодичним підведенням підсумків ходу виконання рішень, введенням в дію нових резервів та засобів, кінцевої оцінки результатів реалізації рішень та досягнутого рівня суспільних змін.

Попередня (підготовча) частина, саме рішення та наступна (реалізуюча) частина відрізняються з одного боку, специфікою змісту інформації і роботи з нею, з другого - взаємозв'язком та взаємозалежністю, що визначає багато проблем інформаційного забезпечення управління. Отже, не можна аналізувати чи підвищувати інформаційний рівень управлінських рішень, не враховуючи вплив на них змісту та якості тієї інформаційної роботи, яка проводиться на попередньому та наступному етапах.

Насамперед, необхідно зупинитися на розумінні інформаційного рівня управлінських рішень. На нашу думку – це згусток інформації, який міститься у рішенні і віддзеркалює певну управлінську ситуацію, завдання, проблему і, який містить “заряд” (потенціал) управлінських впливів, який викликає переведення на новий рівень. У певному розумінні інформаційний рівень характеризує управлінські рішення у якісному відношенні, показує, наскільки вони обґрунтовані та якими цілеспрямованими і регулюючими можливостями володіють. Стосовно технологічних особливостей прийняття політичного рішення, то можна окремо виділити корпоративний процес їх

прийняття, ключовими елементами якого є: доречність інформації; альтернативні варіанти; процес вибору рішення. Доречність, або кристалізація необхідної інформації – володіння посадовими особами (за винятком аналітиків, помічників, експертів) інформацією лише для прийняття рішення, - є одним з головних чинників технологічно правильного процесу прийняття рішення. Якщо говорити про форму інформаційного рівня у його різних аспектах, то такою є констатуюча (обґрунтована) і резолютивна (директивно-нормативна) складові частини управлінського рішення. Констатуюча частина завершує попередній етап інформаційної роботи, резолютивна визначає і спрямовує наступний. При циклічності управлінського процесу наступний етап поступово перетворюється у попередній для нового рішення, що надає управлінському процесу, при правильно організованій роботі, спіралевидний характер з постійним наростанням підсумків та переходом на якісно новий рівень управління. Причому управлінська діяльність, яка пов'язана з забезпеченням інформаційного рівня управлінських рішень, складає єдиний інформаційний потік, на основі аналізу якого (за принципом прямого та зворотного зв'язку) можна судити про змістовність, актуальність та ефективність як інформаційної роботи, так і управління у цілому.

Далі необхідно визначити наскільки є достатньою і актуальною інформація для прийняття відповідного рішення. Актуальність означає, що зібрана інформація є недавньою, відрізняється новизною, відповідає завданням сьогодення і може сприяти рішенню. Достатність свідчить, що інформація, яка отримана по цілому ряду системно пов'язаних питань, глибоко і різнобічно розкриває процес, що досліджується, особливо його внутрішні джерела, рушійні пружини та зовнішні детермінанти, характеризує його у цілому, містить передумови для прогнозування і моделювання можливих нових станів даного процесу. Особливою вимогою представляється адекватність, адже будь-яке викривлення інформації на попередніх етапах (зокрема, прикрашання інформації) переносяться потім в управлінське рішення, роблять неправильними передумови (констатацію фактів, подій), які перероблюються на їх основі. Документація має бути правдивою та розкривати суть і зміст питання. При цьому слід враховувати, що документ повинен бути стислим, зрозуміло викладеним, а його зміст має забезпечувати висування специфічних альтернатив, тобто охоплювати весь діапазон варіантів. Окрім того, зміст не повинен бути хаотичним, а стосуватися виключно даного рішення. Для цього слід мати декілька каналів надходження інформації до аналітиків та експертів – багатоканальність. Адже інформація має відповідати всім вимогам ефективної комунікації, яка фокусує увагу не тільки на передачі (інформуванні як такому), а й адекватності сприйняття інформації (в тому числі ідей, емоцій, ставлень тощо).

Ще однією важливою вимогою є врахування фінансових наслідків пропозицій та можливий вплив на держані інституції.

При прийнятті рішення, виходячи з наявної інформації, слід зважати на ціннісні орієнтації учасників процесу вироблення і впровадження політики та етичні норми аналіз.

Ґрунтування етичних норм аналізу політики на суспільних цінностях вдосконалює не тільки сам процес аналізу, а й сприяє вибору кращого варіанта політики.

Суспільство зберігає цілісність завдяки інтегруючій ролі соціальних норм і цінностей, тобто зі згоди більшості громадян сповідувати визначену культуру з її суспільними нормами й цінностями. Цінності можуть об'єднувати, інтегрувати, а також і диференціювати через протилежність системи цінностей. Загалом у суспільстві виокремлюють такі цінності: існуючі (робота, сім'я, повага до людей); цільові цінності (ідеали, цілі, ціннісні бажання); нормативні цінності (соціальні норми, ролі, настанови).

Соціальні норми виконують функції оцінки та орієнтації особистості, спільноти, суспільства і здійснюють регулювання та соціальний контроль за поведінкою. Норми мають вольовий характер і являють типові соціальні зв'язки, подають типові масштаби поведінки, оцінюють, орієнтують і диктують всій тип поведінки. Соціальні норми встановлюють межі, умови, форми поведінки, характер відносин, цілі та способи їх досягнення.

У посланні Президента України до Верховної Ради пріоритетними цінностями визначено такі: державність; добробут населення; національна безпека; європейський вибір; відданість загальнолюдським цінностям; права та свободи людини.

Пошук та обробка підготовчої інформації повинні визначати умови забезпечення необхідного інформаційного рівня управлінських рішень.

У роботі по отриманню підготовчої (попередньої) інформації звичайно всі зусилля зосереджуються на пошуку, аналізі та оцінці, якщо так можна сказати, практичної інформації, тобто такої, яка віддзеркалює і характеризує реальні життєві процеси, що виступають предметом передбачуваного (підготовчого) рішення. Це, безумовно, основна частина інформації, яка визначає зміст рішення.

Для прийняття правильного та своєчасного рішення вкрай необхідно мати достатній рівень інформації, причому, достовірної та адекватної. На рівні діяльності політичного лідера ці рішення мають загальнонаціональний характер і для прийняття рішень інформація є головною складовою частиною для ефективної діяльності. Вибір рішення залежить від поєднання офіційних та особистих цілей політичного лідера, а також від публічно проголошених і таємних цілей.

Ж-Б Дюроссель гадає, що “сам стан лідера потребує, щоб він або вірив що його суб'єктивні цілі не що інше як реалізація “національного інтересу”, або робив усе, щоб переконати у цьому інших. Розкриття реальних цілей, які ставлять перед собою політичні лідери, важливе і найбільш важке завдання”[18,с.32].

Довіра є визнанням можливостей суб'єкта задовольняти потреби об'єкта. Вона розкривається як виконання його обов'язків, у яких закладена

певна соціальна необхідність, сполучена з політичним ідеалом. Але довіра не зводиться тільки до них, а збагачується розумінням своїх обов'язків як борг перед об'єктом політики. Сам же борг є відношенням до того, що має бути висловлено у довірі. Якщо те, що має бути - це те, що реально не існує, але з необхідністю чекає свого здійснення, то борг – зацікавлення у виконанні обов'язків, які можуть бути інтерпретовані як те, що має бути.

Довіра спирається на знання про діяльність суб'єкта, які перевірені минулою практикою. При її відсутності визначальну роль відіграє вихідне посилення довіри – ступінь співпадання інтересів об'єкта та суб'єкта політики, що закладений у планах та програмах соціального розвитку. Саме сфера інтересів і формує довіру. Чим більше діяльність суб'єкта (лідера) відповідає інтересам групи, соціального прошарку, які виявили довіру, тим вищий ступінь цієї довіри. Але у будь-якому випадку вона породжує чекання на їх задоволення, яке виступає його мотивом, а наступна політика органів, що мають владу, закріплює або знімає такий мотив. Ось чому у всі часи довіра високо цінилася суспільною думкою як умовний стимул, що активізує політичну діяльність лідера.

Об'єктивно довіру отримує той суб'єкт (держава, партія, лідер), політика якого виражає тенденцію соціального прогресу, спрямована на реалізацію конкретно-історичного ідеалу. Це означає, що відносини між об'єктом і суб'єктом політики не можуть бути правильно зрозумілі, якщо виглядають як помисли поза часом політичної діяльності. А критерій довіри при такій залежності виступає як міра її відповідальності реальним можливостям втілення ідеалу у життя. Причому відповідність не тільки за змістом, але й за формою діяльності – наскільки демократичність політичної організації суспільства відповідає потребам участі об'єкта у суспільних перетвореннях.

Політична практика знає декілька основ формування довіри. Їх вибір залежить від рівня політичної культури об'єкта політики. При низькому рівні вона складається на основі сліпої віри у ідеали, які несе суб'єкт. Довіра, яка виникає на цій основі, знаходиться на межі з фанатизмом. Але фанатизм спроможний у рівній мірі як до утворення, так і до руйнування. Все залежить від морально-політичних якостей суб'єкта. Більш вірогідною є довіра, яка формується на основі динамічної рівноваги “довіри-недовіри”. Вона практично характерна для політики сучасності. Якщо політика, яку проводить у життя суб'єкт, співпадає з інтересами тих прошарків суспільства від імені яких він виступає, то довіра йому гарантована. На певному етапі він може виражати інтереси більшості суспільства. Але по мірі того, як його політична діяльність перестає відповідати інтересам, соціальна база довіри (вища до його спільноти або навіть партії) падає і зростає недовіра до суб'єкту. Самою стійкою може бути довіра, яка породжена розвитком суспільства в інтересах більшості членів даного суспільства, стійким економічним становищем.

Оскільки усвідомлення довіри дає суб'єкту опору для політичної діяльності, її ефективність багато у чому визначається суспільними силами,

які втілюють у ній свої інтереси. Чим ширша соціальна база політичного ідеалу, в ім'я якого суб'єкт політики здійснює перетворення, тим ширша соціальна база довіри, тим результативніші підсумки політичної діяльності. Коли довіра спирається на загальнополітичний інтерес, та ще й співпадає з інтересами суспільними, суб'єкт політики користується широкою підтримкою соціальних сил.

Не завжди об'єкт політики виявляє довіру суб'єкту, співвідносить свої інтереси з об'єктивним перебігом історії. Часто він керується не корінними, а "сиюминутними", чисто споживацькими інтересами. Якщо суб'єкту не вдається переконати його, і він підкоряється волі об'єкта, то така довіра не може бути стійкою і довготривалою, але шкоди соціальному прогресу може принести багато. Ось чому якісна сторона підстави довіри стає вирішальною для розуміння регулятивної функції моральних відносин суб'єкта та об'єкта.

Ефективність політичної діяльності завжди вища, ніж довіра об'єкта до політичних рішень, які приймає суб'єкт управління. Коли об'єкт відчуває внутрішню неприязнь до суб'єкта, соціальні перетворення у значній мірі здійснити важко. Більше того, неприязнь легко переноситься на усі ідеї, що відходять від нього, які він виражає, позбавляючи довіри не тільки суб'єкта, але й усю його діяльність. Це може викликати у об'єкта настільки сильний внутрішній опір, що будь-які засоби політичного впливу перестають бути ефективними, а іноді дають результати, протилежні тим, що очікувалися. Отже, відносини між суб'єктом і об'єктом мають здатність невідомо перетворюватися як політичний процес, так і засоби впливу суб'єкта на об'єкт. Від цих відносин насамперед залежить потреба у примусових заходах у їх взаємовідносинах. У тій мірі, у якій зменшується частка довіри збільшується необхідність примусу, навпаки, у якій зменшується частка примусу і зростає питома вага свідомої поведінки об'єкта, знаходить своє відображення прогрес у сфері морально-політичних відносин.

Регулятивна функція моральних відносин виявляється також і в тому, що обидві частини соціального організму виступають засобами впливу один на одного. Так, довіра прилучає до досвіду єдності дій, шанування, упевненості; недовіра ж - до неповаги, роз'єднання, ворожості. Однак, взаємодіючі сторони системи "суб'єкт-об'єкт" не рівнозначні за своєю роллю у ній. Ведучою силою виступає суб'єкт як найбільш компетентна і політично активна складова. Від нього завжди чекають не стихійного включення у моральні відносини, а свідомої, цілеспрямованої діяльності по організації об'єкта на реалізацію інтересів, певних моральних випробувань один одного у конкретних умовах діяльності. Тому суб'єкт політики, який лише спекулює на інтересах, але не вживає заходів для втілення їх у життя, не може ні викликати, ні зберігати довіру. На жаль, у практиці таке зустрічається досить часто, ніж хотілося б. Прихід до влади демократичних сил (виходячи з обіцянок і програм) показав, що вони використовують свої місця у парламенті для задоволення особистих інтересів. Чим можна пояснити постійну боротьбу між фракціями у парламенті, частий зрив обговорення законопроектів з важливих питань соціального життя; часте урегулювання

питань особистого порядку. У своїх передвиборних програмах часто-густо даються обіцянки, про які забувають, коли отримують певні посади, тобто обіймають те місце, за яке вели боротьбу, і забувають, що довіра, як правило, надається тільки один раз, що така "діяльність" призводить тільки до повної втрати довіри і врешті-решт до апатії об'єкта до політики.

На рівень довіри до лідерів впливає вибір ними стратегічної лінії розвитку, якість програм, які вони пропонують, і ступінь відображення цих вимог у державних рішеннях. Чим більша частина суспільства, інтереси якої виражає політичний лідер, тим ширша соціальна база довіри, тим більш упевнено він може проводити свою політику у життя. Довіра правлячого лідера складається також із вмiлого керівництва реалізацією державних програм у відповідності до інтересів своєї партії, групи; опозиційних партій, суспільних рухів - із вмiлого використання форм та засобів впливу на структури, що мають владу.

І, як нам здається, найголовніше є те, що довіра до політичного лідера персоніфікується у довіру до держави і його партії. Ступінь його популярності залежить від того, наскільки він зумів зрозуміти тенденції розвитку суспільства і висловити у своїй політиці надії більшості соціальних спільностей.

Звідси можна зробити висновки, що політична відповідальність передбачає:

- зобов'язання здійснювати таку діяльність, яка б забезпечувала задоволення інтересів своєї спільноти. Приймаючи мандат довіри суб'єкт політики приймає на себе відповідальність (зобов'язання) за реалізацію його інтересів. Об'єкт же, виявленням довіри, виражає надію на відповідальну поведінку суб'єкта. Чим вона більше є обов'язковою, тим вище до нього довіра. Порушення суб'єктом настанов своєї спільноти розглядається як політична безвідповідальність, яка тягне певні санкції. Проте відповідальність означає не тільки виконання обов'язків, але й підзвітність суб'єктів, що реалізується у відповідності з ієрархією соціальних інтересів;

- надання права авторитетній думці судити про діяльність суб'єкта. Його носієм, як правило, виступає сам об'єкт політики, інтереси якого покликаний задовольняти суб'єкт. Оцінити діяльність суб'єкта та визначити конкретну міру відповідальності можна шляхом порівняння реальної дійсності та програмних обіцянок.

- прийняття на себе санкцій спільноти за реалізацію і результати своєї діяльності. Виконавча санкція знаходить своє втілення у відставці уряду.

Виступаючи змістовною стороною відповідальності як соціального явища, політична відповідальність в залежності від характеру санкцій проявляється по-різному. Оскільки вона є відображенням моральних відносин, її вищою санкцією стає моральна відповідальність. Вона припускає, що суб'єкт не ставить виконання своїх обов'язків у залежність від яких-небудь зовнішніх факторів або утилітарних інтересів, а ґрунтується на вільному прийнятті на себе певних обов'язків. Проте у реальному житті відповідальність поки що частіше стимулюється зовнішніми факторами.

Одним з них є суспільна думка. Політична ж відповідальність, яка стимулюється правовими нормами, виступає як відповідальність адміністративна, а відповідальність, яка заохочена, перспективою матеріальної вигоди або шкоди - економічна.

Оскільки відповідальність є відображенням інтересів своєї спільноти, то вона й виступає її соціальною базою. Проте вона не тотожна соціальній базі політичної довіри.

Залежність міри відповідальності від можливості вибору своєї поведінки диференціює її стосовно до елементів та політичної структури. Вищий ступінь відповідальності завжди покладається на державу, бо тільки вона має законодавчу та виконавчу функції влади, бо тільки державі надається право остаточного вибору програм розвитку, які представлені політичними партіями. Кожна з них повинна переконати тих, хто видає закони, що програма, яку вони пропонують, відповідає інтересам суспільства, а сама виступає гарантом якості обґрунтування головних напрямків удосконалення політичного життя. Отже, відповідальність суб'єкта за змістом адекватна змістовному боку довіри. У свою чергу, довіра є вищою, коли має місце відповідальніша поведінка. Причому судять не за обіцянки, а за результати діяльності.

При створенні узагальненої моделі підготовки політичних рішень в Україні, необхідно підкреслити, що для того, щоб політичні рішення були ефективними, необхідно мати реальну інформацію стосовно об'єктивних умов, які склалися на період формування цієї політики. В сучасних умовах вкрай важливо володіти інформацією стосовно об'єктивних економічних можливостей держави, її залежності чи незалежності від економіки інших країн, здатності задовольняти сформованим економічним потребам населення, виходити на міжнародні ринки, створювати конкурентне середовище. Без цієї та іншої інформації неможливо сформулювати прагматичну, а не віртуальну, державну політику на певний період.

Важливою складовою об'єктивних умов є реальний розклад політичних сил, знання впливу політичних партій, рухів, громадсько-політичних об'єднань. Володіння цією інформацією забезпечить політичному лідеру при прийнятті рішення підтримку певних верств населення, політичних партій, рухів.

Слід також враховувати діяльність засобів масової інформації, які є найбільш впливовими на певній території так і у загальнодержавному масштабі, оскільки вони багато в чому формують свідомість громадян, ставлення до тих чи інших проблем. Всі ці складові можна назвати „політична інформація”. Вона несе в собі повідомлення, перш за все, про стан і сподівання різних груп населення, відповідно до цього можна робити висновки про тенденції їх взаємовідносин між собою (можливість посилення їх союзів або виникнення напруженості чи ворожнечі), а також з державними та громадсько-політичними структурами.

Володіння цією інформацією дає можливість здійснювати ефективну політику щодо досягнення в суспільстві стабільності, злагоди, формування соціально-політичних умов для демократизації держави.

Якщо вважати, що управлінське рішення складає основу діяльності політичного лідера, то ефективне рішення і є тим, що можна назвати ефективною діяльністю.

Під ефективністю політичної діяльності слід розуміти досягнення поставлених цілей при максимально можливій економії засобів, або, інакше кажучи, досягнення певних цілей при найменших затратах.

За своєю суттю і соціальними призначенням діяльність лідера повинна бути саме ефективною. При цьому ефективність може бути низькою при максимальних затратах засобів досягнення певної цілі і, навпаки, висока ефективність не завжди пов'язана з великими матеріальними витратами. Іноді розглядають ефективність як досягнення мети незалежно від матеріальних витрат та витрат часу – це ми вважаємо невірним, як відомо, що саме у рішенні політичних проблем кінцевий результат визначає ефективність і затягнуте у часі прийняття рішення, погрожує не завжди приємними наслідками для лідера.

Ефективність діяльності лідера не можна зводити до її внутрішньої діяльності без урахування результативності її впливу на об'єкт. В даному випадку нас цікавить, в першу чергу, досягнення цілі або цілей його діяльності. Звідси випливає прямий зв'язок між поставленою ціллю і результатами її досягнення, що висловлюється у кількісних і якісних змінах об'єкта діяльності. Одним із головних критеріїв діяльності по управлінню може бути досягнення об'єктом діяльності бажаного результату.

Таким чином, ефективність діяльності політичного лідера - це вчасно прийняте рішення по забезпеченню досягнення цілей функціонування при найменших затратах людських, матеріальних і організаційних ресурсів. Ця категорія нерозривно пов'язана з розвитком суспільства в цілому, усієї системи, адже не може бути ефективною діяльність політичного лідера поза успішним розвитком усього суспільства, але остання включає до себе тотожну поведінку об'єкту, яка суттєво відрізняється від суб'єкта діяльності за своїми цілями та змістом діяльності.

Ефективний розвиток суспільства – це результат впливу управлінської системи на систему, якою управляють, з метою досягти бажаного результату розвитку суспільства при найменших витратах. Ефективність управління буде вищою, чим ближче до оптимального шлях руху до поставленої цілі функціонування.

Таким чином, ефективність - головна оціночна категорія діяльності суб'єкта (лідера) політики. Це складне явище, яке визначається багатьма факторами, а у кінцевому підсумку - співвідношенням людських, організаційних, науково-технічних, матеріальних ресурсів, часу та отриманих результатів. Кінцевий результат є скоріше орієнтиром у системі оцінок ефективності управління, ніж безпосередньо кількісні показники.

При утворенні системи оцінки ефективності управлінської діяльності дуже важливо встановити правильні співвідношення між ближчими і віддаленими у часі результатами. Якщо використовується система оцінки досягнення безпосередніх результатів в рамках обмеженого у часі періоду, то може виникнути ситуація, коли співробітники системи управління не будуть зацікавлені у рішенні стратегічних завдань для даної системи.

Першоосновою, головним критерієм є система впливу на підсистему, якою управляють. Але оскільки система управління відносно самостійна і функціонує у вигляді цілісного комплексу, може і повинна бути виділена ще одна група критеріїв ефективності – вторинні критерії. Вони формуються на базі первинного критерію і дають відповіді на питання, які пов'язані з внутрішнім станом системи управління (суспільства), з її здібністю діяти із зростаючим ступенем ефективності. Це критерії-фактори, так як інформація, яка отримана за допомогою їх, використовується для отримання оптимізації функціонування та розвитку управляючої підсистеми. У зв'язку з цим виключно важливо використати різні фактори, які впливають на ефективність управлінської діяльності. Вторинні фактори можна поділити на дві великі групи: фактори, які пов'язані з якісною характеристикою елементів управлінського процесу, засобів праці та фактори, які пов'язані зі ступенем їх використання.

Ми пропонуємо використати наступні фактори для оцінки ефективності управлінської діяльності:

- вибір цілі і її критерії;
- визначення витрат, пов'язаних з реалізацією прийнятих цілей, а також з утворенням і функціонуванням системи управління;
- визначення ефекту, який забезпечує система управління;
- ефективність, яка забезпечується при реалізації кожної встановленої цілі управління.

Суб'єкт (лідер) управління на загальнонаціональному рівні здійснює свої функції через систему управлінських та політичних рішень. При цьому різні структурні підрозділи національних органів управління розробляють, приймають різні види рішень і контролюють їх виконання.

Ефективність управлінських рішень та дій головним чином залежить від характеру проблем, які вирішуються, умов в яких приймалося рішення та відбувалася управлінська діяльність – і в меншій мірі від характеристик особистості. Але про це мова буде йти нижче.

Ефективним є те управління, яке забезпечує досягнення, якщо це можливо, найвищих результатів в усіх соціальних сферах і видах діяльності, врешті-решт створює можливість для всебічного розвитку суспільства.

Література

- ¹. Швырев В.С. Проблема понятия деятельности как философской категории // Деятельность: теории, методология, проблемы. – М., 1990.-С.14.
- ². Шахов А.Н., Колядин А.М. Политическое лидерство в современной России// Власть, 2004,№2- с. 32-37.
- ³. Авцинова Г.А. Политическое лидерство // Государство и право, 1993, № 5. – С. 138-146.
- ⁴. Вятр Е. Социология политических отношений. Пер. с польск..-М.: Прогресс, 1979. - 463с.
- ⁵. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избранные произведения. Пер. с нем. - М.: Прогресс, 1990. - 804с.
- ⁶. Атаманчук Г.В. Обеспечение рациональности государственного управления. - М.: Юрид. лит., 1990. - 352 с.
- ⁷. Кхол Й. Эффективность управленческих решений.- М.:Прогресс, 1975- 192с.
- ⁸. Марков М. Теория социального управления. Пер. с болг..-М.:Прогресс, 1978.- 446с.
- ⁹. Афанасьев В.Г. Человек в управлении обществом. М.- Политиздат, 1977. -382с.
- ¹⁰. Абизов В.С., Кремень В.Г. Політичне рішення: механізм прийняття. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 1995. – 68 с.
- ¹¹. Тихомиров Ю.А. Управленческое решение. -М.: Наука, 1972.-288с.
- ¹². Актуальные проблемы зарубежной политической науки. Реф. об./отв. ред. Пивоваров Ю.С., Вып. 2.- М., 1991.- 120с.
- ¹³. Гурней Б. Н. Введение в науку управления. Пер. с франц.- М.:Прогресе, 1969.-430с.
- ¹⁴. Научное управление обществом /Ред. Афанасьева В.Г. -М.: Мысль, 1970.-217с.
- ¹⁵. Мірошніченко Ю.Р. Організаційно-правові засади підготовки та прийняття державно-політичних рішень.- Х.: Видавничий будинок „Фактор”, 2004 – 224 с.
- ¹⁶. Амелин В.Н. Власть как общественное явление //Социально-политические науки, 1991, № 2.-С. 3-15.
- ¹⁷. Ашин Г.К. Современные теории элиты. Критический очерк. - М.: Междунар. отношения, 1985. - 256 с.
- ¹⁸. Абизов В.С., Кремень В.Г. Політичне рішення: механізм прийняття. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 1995. – 68 с.